

SOK

DECEMBER 2024

mededelingen

83

SOK

mededelingen

83

- 2 De Roothergroeve, een “bewogen” historie van
blokbrekers en graafmachines – *John Hageman*

De Rothergroeve, een “bewogen” historie van blokbrekers en graafmachines

JOHN HAGEMAN, OP DE BANNET 47, 6223 GD IITEREN

- ◀ AFBELDING 1: *Ingangsgebied van binnenuit gezien. (foto Camille Neuhof)*
- ▶ AFBELDING 2: *Ingang Rothergroeve.*

Inleiding

Het navolgende artikel is een herbewerkte, volledig geactualiseerde en uitgebreide versie van het artikel in de periodiek Steunpilaar 7, augustus 2003, blz. 5-22, van de Stichting ir. D.C. van Schaik. Beschreven wordt de “bewogen” historie van de Rothergroeve, waarbij het ondergronds winnen van bouwsteen en het deels in dagbouw afgraven van het zo ontstane gangenstelsel onlosmakelijk met elkaar verbonden zijn. Vooral in de periode vanaf het begin van de 2de Wereldoorlog tot midden jaren zestig van de vorige eeuw is hier, voor wat de Rothergroeve betreft, sprake van één en al activiteit. De serene rust die het onderhavige gebied vandaag de dag uitstraalt, doet de kenner van de historie bijna onwonderlijk aan.

Periode Bemelmans

Mathijs Hubertus Bemelmans, woonachtig op 't Gasthuis te Bemelen, krijgt in 1894 een reprimande van het Mijnwezen vanwege het feit dat hij onderaan de weg van Bemelen naar 't Rooth een "steengroef" heeft aangezet zonder toestemming. Dat constateerde de Ingenieur der Mijnen E. van der Elst bij een inspectie in de onderaardse kalksteengroeven in de gemeenten Gronsveld, Margraten en Berg en Terblijt. Zonder toestemming dus van Gedeputeerde Staten volgens artikel 1 van het "Reglement op de ontginning van onderaardsche of overdekte Steengroeven in het Hertogdom Limburg van 1855." Zijn antwoord is dat hij hier onkundig van is en al van 1860 op bescheiden schaal blokken gebroken heeft, of laten breken.

- 4 E. van der Elst: *"deze eigenaar zal weldra zich tot Uw Collegie wenden, met verzoek om vergunning te bekomen tot ontginning dier groef en zich overigens geheel rigten naar de voorschriften gegeven in het Provinciaal reglement op de onderaardsche steengroeven. Deze zaak komt dus geheel in orde, met het opmaken van de plans is men bezig, doch een en ander vereischt tijd."*

De "onderaardsche mergelgroef" noemt Bemelmans in zijn aanvraag "Rotherkamp, ter plaatse genaamd de Moolt." Twee percelen heeft Bemelmans zelf in bezit, waaronder de ingangspartij (de huidige ingang van de Rothergroef bestond toen nog niet, de oorspronkelijke ingang lag tegenover waar nu bij de entree van de open groeve van Sibelco het kantoor ligt). Van een 15-tal andere percelen overhandigt hij de gegevens van de diverse eigenaren met hun handtekening tot toestemming om onder hun percelen blokken te mogen breken. Omdat een opzichter op de werkzaamheden verplicht is draagt hij zichzelf tot opzichter voor,

► AFBELDING 3: *De eerste gangen... Plattegrond 1894 met alle toen bestaande gangen van de "Roother Groef".*

hetgeen toegestemd wordt. Zo breekt de periode Bemelmans aan, gekenmerkt door werkelijk marginale progressie. Jaarlijks worden bijzonder weinig blokken gebroken, als er al gebroken wordt. De expansie van het gangenstelsel is dan ook navenant. Daarbij komt nog dat in de 1ste Wereldoorlog alleen in het eerste jaar gewerkt wordt, daarna wordt de groeve niet meer betreden.

In 1903 (!) werden 335 blokken gebroken. "Van nummer 7 (meetpunt 7 vanaf de ingang) *recht door drie lengdens of twee meters twee en tachtig decimeter en van nummer 8 links door 94 decimeter en van nummer 8 recht door aan de achterzijde rechtsom vijf meters uitgewerkt.*" Het jaarverslag van 1909: *"Ik laat U weten als dat ik sedert drie dagen wederom ben begonnen blokken te ontginnen."* Twee maanden later: *"Er is in de Rothergroef niet gewerkt het vorig jaar er zijn geleverd vier en twintig en een half blok die voorraad waren. Nu staan er nog 15 blok voorraad de afmeting per blok is 18 duim dik op 28 duim hoog of lengte."* In het jaar 1910 wordt er door twee werklieden gewerkt, ieder drie maanden maar *"niet dagelijks."* De productie is 285 blokken van 28 duim hoog en 18 duim breed. In het jaar 1911, alleen in maart, 27 blokken en in 1912 is er door twee werklieden tesamen 25 ½ blok *"gedelfd"* in negen dagen. In de groeve staan 47 blokken als voorraad. Het jaarverslag over 1913 vermeldt als gemiddeld aantal werklieden twee, een productie van 64 blokken met als inhoud 0,231742 m³ per stuk! Het laatste "productieve" jaar is 1914 met 107 blokken, afmetingen *"56 – 65 decimeters"(?)* en twee werklieden in februari en maart. "Er

zijn in 1915 geene blokken gebroken noch mergelzand uitgeleverd alzoó zijn er ook geen arbeiders aan 't werk geweest." Eind 1915, begin 1916 wordt deze groeve door de heer Palmen namens het Staatstoezicht op de Mijnen opgemeten. In het jaarverslag over 1919 staan enkele bijzonderheden te lezen: *"niet 't minste gewerkt, zoolang den oorlog geduurt heeft en tot nu (februari 1920) toe."* En bij opmerkingen: *"Ik wensch den groeve te verkoopen met de concessie ik kan het niet meer nagaan als het is verwittigt ik UED."*

Mathieu Hubert Bemelmans overlijdt in 1922 en zijn schoonzoon S. Bollen *"Hoofd der o.l. school te Margraten"* richt zich in prachtig schoolschrift tot de Heer Ingenieur der Mijnen met specifieke vragen als, of de concessie nu vervallen is omdat er al jaren niet meer gewerkt wordt, hoe het nu zit met de toestemming van de eigenaren van de bovengrondse percelen en als sommige percelen inmiddels in andere handen zijn overgegaan, of de nieuwe eigenaar de ondergrondse passage van zijn perceel eventueel zou kunnen verbieden of een vergoeding hiervoor zou kunnen eisen. Met antwoorden op deze onderhavige zaken zou de familie Bemelmans kunnen overgaan *"tot de deeling der onroerende goederen door wijlen mijn schoonpapa nagelaten."* Het antwoord laat niet lang op zich wachten: *"indien de werkzaamheden in een groeve gedurende drie aaneenvolgende jaren hebben opgehouden, de groeve als verlaten wordt beschouwd en voor de hervatting der werkzaamheden een nieuwe vergunning van Gedeputeerde Staten ingevolge het Groevenreglement van 1855 gevorderd wordt."*

Op maandag 11 oktober 1926 wordt proces-verbaal opgemaakt en de Roothergroeve definitief gesloten. Er wordt geconstateerd dat: *"de ingang der groeve zich in goeden staat bevindt en enkele daarin voorkomende aardpijpen gemakkelijk kunnen worden onder-*

is; de galerijen, behoudens het op enkele plaatsen voorkomen van aardpijpen en banden, zich over het algemeen in goeden toestand bevinden; de groeve niet in verbinding staat met andere groeven." In een schrijven van 14 april 1927 merkt de Hoofdingenieur der Mijnen op dat hij ter plekke de verlaten groeve niet afgesloten aantrof en hij verzoekt de heren Burgemeester en Wethouders van de gemeente Margraten hier afdoende zorg voor te dragen.

Periode Diederer

Eerst in juni 1932 doen P.M. Diederer en A.M.C. Visschers bij Gedeputeerde Staten een aanvraag voor *"het wederom in exploitatie brengen der Roothergroeve."* P.M. Diederer is landbouwer en grondeigenaar en woont op de Graetheide, gemeente Sittard. A.M.C. Visschers, een winkelierster uit Beek, is de weduwe van P.J. Diederer. Ze doen een aanvraag voor zes jaren en geven aan dat ze de schriftelijke toestemming hebben van de eigenaren van een 9-tal percelen én die van de twee percelen, Sectie A. nummers 2140 en 2940, waaronder de ingang van de groeve gelegen is. De toestemming komt er en staat gedateerd op 29 augustus 1932, vergezeld van een voorschriftenlijst met maar liefst 11 artikels waaraan de ontginning zich te houden heeft. Voorbeelden hiervan zijn bijvoorbeeld de bepalingen dat de galerijbreedte de 3.75 m niet mag overschrijden, de dikte van de pilaren niet kleiner mag zijn dan 6.50 m en die van het mergelplafond, de steenzoldering, minimaal 5 m moet bedragen.

Meteen dan duikt weer het probleem op dat er wettelijk en op korte termijn, ook een opzichter moet worden aangesteld. Gedeputeerde Staten komt de aanvragers tegemoet door zelf

► *AFBEELDING 4: Sjeng en Ben Budé, beneden Sjeng zagend, boven Ben (blok)brekend. Ook hebben Sjeng en Ben Budé gewerkt in het gedeelte als je nu de Roothergroeve binnengaat, door de tunnelingang loopt en dan de 2de gang naar links neemt, daar waar je bemerkt dat je na een aantal meters begint te dalen. Je bent dan in gangen van de voormalige concessie Roothergroeve I van Diederer. Sjeng en Ben Budé hebben hier een aantal gangen nog eens uitgediept. Er wordt dan gesproken van de concessie Budé. Ben Budé is later als blokbreker bij Lemmens gaan werken.*

een persoon voor te stellen, de heer Leveau, opzichter van de Geulhemmer-, Barakken- en Bonsdalgroeve te Berg en Terblijt, met een uitstekende staat van dienst. Uiteraard tegen een “*door U met hem overeen te komen jaarlijksche belooning.*” We schrijven 5 december 1932. Beide aanvragers geven de mergelwerkers Jan Kersemaekers en de gebroeders Louis en Jozef Frissen uit Berg en Terblijt toestemming voor een periode van zes jaar om blokken te mogen breken en losse mergel te winnen in hun concessie en dit vanaf 28 mei 1932.

In november 1932 krijgen de ontginners te maken met een levensgroot probleem. Het ingangsgedeeft van de groeve blijkt instabiel te zijn, gevaarlijk zelfs en dat moet serieus worden gecontroleerd; de eerste 15 tot 20 meter van de ingang af. De aanwezigheid van teveel aardpijpen vormt een negatieve factor. Onder leiding van opzichter Leveau gaat men aan de slag met boren in het mergeldak met door het Mijnwezen bekostigde boorstangen. Er worden twee opwaartse boringen gedaan. Het plafond moet tenminste uit 5 m massieve mergel bestaan. Daarbij dient het vervoer met de vrachtauto te worden stilgelegd en alleen nog maar gebruik gemaakt worden van een paard met lichte wagen. Stapvoets weliswaar. Het voorstel is de ingang te

stutten, te betimmeren of met bakstenen te versterken. Al is het bevoegd gezag dan meer te vinden voor het maken van een nieuwe oostelijke ingang onder perceel nummer 2435; niet direct de eerste keus omdat het perceel te klein wordt geacht. Mijnmeter Hanning zal het aanzetpunt en de richting aangeven. De exploitanten volgen deze raad op en gaan over tot aankoop van dit perceel, waarbij P.M. Diederer vermeldt: *“Het is mijn bedoeling de nieuwe ingang te laten uithalen door de gebroeders Budé uit Berg en Terblijt.”* Zoals zal blijken blokbrekers die hier heel wat jaren actief zullen blijven met hun professie.

Eigenaar-ontginner van de Roothergroeve P.M. Diederer gaat voortvarend te werk. April 1933, januari 1935, oktober 1938 en februari 1939 volgen maar liefst vier uitbreidingen van zijn concessie elkaar op, onder een 16-tal percelen gelegen. In een schrijven van 6 september 1940 lezen we dat groeve-opzichter Hubert Leveau in verband met zijn vergevorderde leeftijd bedankt wordt voor zijn diensten en Pieter Martinus Diederer *“verzoekt UEDGrtachtbare in diens plaats te benoemen Diederer Pieter Martinus te Graetheide-Sittard.”* Hetgeen wordt bekrachtigd. In de Staatscourant van 11 februari 1941, no.29 staat een *“Vaststelling van een Groevenreglement”* met nu maar liefst 30 artikels.

Periode Lemmens

Op 1 december 1942 verleent het Mijnwezen (Staatstoezicht op de Mijnen) aan J. Lemmens, aannemer te Margraten, en H. Dolhain, constructeur te Limmel-Maastricht, vergunning tot het ontginnen van een *“ondergrondse steengroeve.”* Dat heeft toch

wel wat voeten in de aarde gehad. De correspondentie met het Mijnwezen en de Gemeente Margraten kent een maandenlang traject. Er moet voldaan worden aan het groevenreglement 1941 en er moet een schriftelijke, door beide partijen, Lemmens en Dolhain en de perceeleigenaar, ondertekende *“overeenkomst”* worden overlegd. Hierin wordt toestemming gegeven om *“in den vorm van een onderaardsche groeve onder perceel, kadastraal bekend, gemeente Margraten, Sectie A No. [...] groot [...], kalkhoudende zandsteen te delven.”*

Contracten werden afgesloten met Sjang Heuts (perceel 2363), een vijftal leden van de familie Nederlants (ook Nederlands) (perceel 29), S.H. Schijns (perceel 36, 38, 39, 40 en 41), L.W. George (perceel 30, 31, 2362), het R.K. Kerkbestuur van de H. Kruisverheffing uit Cadier en Keer (perceel 34), de Weduwe F. Prevoo-Speetjens (perceel 35) en P. Smeets-Speetjens (perceel 2139). Moeilijker gaat het om toestemming te krijgen van de gemeente Margraten om onder de buurtwegen Pinweg en Rotherweg te mogen doorwerken (perceel 4055). Maar ook die aanvraag wordt uiteindelijk positief beantwoord. De percelen van de eigenaren waarvan toestemming is verkregen voor een periode van 20 jaren en een prijs van 5 ct de m³ sluiten min of meer aan op die van de concessie Diederer. Diederer is inmiddels al in noordoostelijke richting gevorderd tot aan de Pinweg. Daarom sluiten de beide nieuwe ontginners op 28 oktober ook een contract af met de Wed. M.E. Diederer te Graetheide en Wed. Diederer-Visschers te Beek zelf, om zo ook nog een aantal percelen te kunnen toevoegen. Waarbij perceel 42 en 43 interessant zijn, omdat hier een blokkenschacht met elektrische lift gerealiseerd gaat worden.

De bestaande *“karreweg”* vanaf de ingang moet contractueel vrij voor het vervoer blijven. De werklieden van Lemmens en Dolhain

maken vanwege het ontbreken van een eigen ingang noodgedwongen gebruik van de ingang en de doorvaart van de concessie Diederer, eigenaren van de Roothergroeve, of nu ook wel "Rootherkampgroeve I" of "Roothergroeve I." In de verstrekte vergunning staat dat om naamsverwarring te vermijden de benaming van deze nieuwe ontginning van Lemmens en Dolhain voortaan "Rootherkampgroeve II" en ook "Roothergroeve II" zal bedragen. De benaming Rootherkamp of ook Rootherkamp betreft een plaatselijk toponiem. In sommige stukken wordt de Rootherweg ook Rootherkampweg genoemd. De benaming Rootherkampgroeve was vroeger al vergeven aan L. Jennekens uit Valkenburg die in de onmiddellijke nabijheid een kleine open groeve exploiteerde.

De benodigde metingen voor het bepalen van de locatie van de schacht bovengronds worden verricht door Ir. Van Schaik in juli 1942. Om de schacht te kunnen realiseren nemen ze de concessie van de percelen Sectie A nummer 42 en 43 (naderhand 4108 en 4109) van P. Diederer over. Lemmens zal nadien vaker concessies van Diederer overnemen. Om hun concessiegebied te bereiken mag gebruik gemaakt blijven worden van de ingang van Diederer. Op dat moment nog altijd de enige gelijkvloerse ingang. Schriftelijk wordt de toestemming voor deze doorvaart bekrachtigd.

"Op heden den 28 October 1900 drie en veertig, is tusschen de Wed. M.E. Diederer (...) en Wed. Diederer-Visschers (...) als contractanten eenerzijds, en mede-ondergetekende J. Lemmens (...) en H. Dolhain, als contractanten anderzijds, als volgt overeengekomen, Contractanten eenerzijds verplichten zich aan contractanten anderzijds tot 1 Juli 1900 vier en vijftig ondergronds te Rooth gem. Margraten een concessie te verlenen voor het delven van mergel-

blokken onder de perceelen Sectie A. Nos.42, 43, 44, 45 en 46 en onder perceel Sectie A. Nos.25 voor zoover gelegen ten Oosten van de lijn getrokken vanaf het noordwestelijk punt van perceel no.46 naar het zuidwestelijk punt van perceel no.2139.

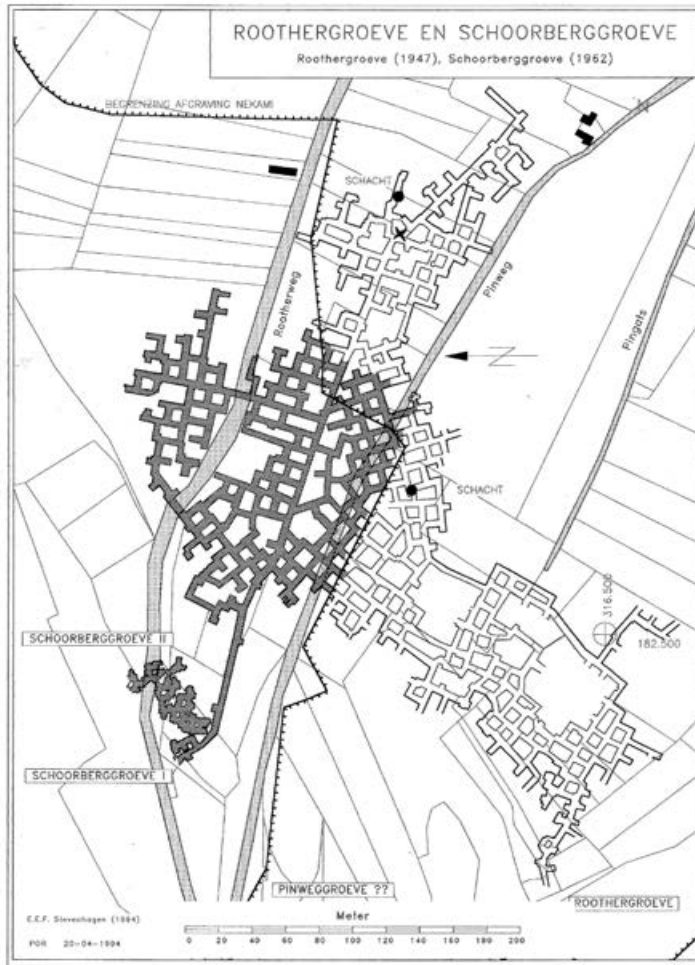
De karreweg vanaf de ingang volgend de meetpunten 4, 5, 6, 7, 8, 9, 21, 22, 23, 24, 25, 42, 59, 60, 61, 66, 68, 69, 76, 77, 78, 79, 80 moet vrij voor het vervoer blijven tot 1 juni 1900 twee en zestig. Indien wordt overgegaan tot het maken van een nieuwe karreweg naar een andere uitgang, wordt dit gedeelte dan als karreweg beschouwd.

De vergoeding te betalen door contractanten anderzijds bedraagt F. 0.10 per m³, hierbij inbegrepen losse mergel en brokken, waarvoor ten alle tijden van de bestaande doorvaart gebruik kan worden gemaakt.

Contractanten anderzijds verplichten zich bovenvermelde vergoeding na gedane meting te betalen, de werken onder het Staatstoezicht op de Mijnen uit te voeren en de uitkomende brokken tegen vergoeding bij voorkeur te leveren aan Maatschappij "Nekami".

Contractanten eenerzijds zijn met contractanten anderzijds overeengekomen over te gaan tot ruiling van perceel Sectie F. Nos.346, gelegen onder de gem. Wylre, ter grootte van 13a 60ca met het noordelijkste gedeelte van de perceelen Sectie A. Nos. 42 en 43, onder de gem. Margraten ter grootte van perceel F. No 346 te Wylre."

Wat betreft de cruciale percelen 42 en 43 (hier wordt de blokken-schacht met lift gerealiseerd) is er sprake van enige onduidelijkheid. Een handgeschreven brief ondertekend door de beide Wed. Diederer (Wed. P.Diederer-Lacroix en Wed. J. Diederer-Visschers) van 03 juli 1945 verzoekt om overschrijving op de vergunning Roothergroeve II van Lemmens. Dit voor de tijd van vijftien jaar. Op 28 oktober 1943 lazen we al dat er sprake was van een moge-

lijke ruil met een perceel in Wylre. Toen was een termijn tot 01 juli 1954 voorzien. Enfin, op 12 september 1945 volgt de schriftelijke bekrachtiging door de Inspecteur-Generaal der Mijnen. Onder dezelfde voorwaarden gesteld bij de beschikking van 31 augustus 1945. De nummers 42 en 43 zijn dan inmiddels veranderd in 4108 en 4109.

In een brief van 7 juli 1942 meldt Lemmens aan het Mijnwezen dat de schacht wordt gebouwd. De technische installatie van de schacht met lift is ontworpen door Dolhain, constructeur en de compagnon van Lemmens. Hij voorziet een innovatieve wijze voor de bekleding van de schachtwand. De heer Lemmens wilde geen gebruik meer maken van de gezamenlijke oorspronkelijke

◀ **AFBEELDING 5: Samengestelde plattegrond door Ed Steenhagen. Links boven het huis van Sjang Heuts aan de Roothergweg (in zwart). Hier tegenover de nieuwe schacht uit 1955. Rechts boven de boerderij van de fam. Neederlants (meerdere schrijfwijzen) aan de Pinweg (in zwart). In het midden de blokkenschacht uit de oorlogsjaren. Rechts beneden de oude ingang. Bij Schoorberggroeve 1 de nieuwe ingang van 1946. Bij "X" de vondstplek van de *Mosasaurus hoffmanni* in 1953. Zwart gearceerd de huidige, gebleven groeve. Wit, afgegraven door de NEKAMI. Deze plattegrond is samengesteld, in werkelijkheid is er nooit een complete plattegrond geweest, omdat er nog gebroken werd in de concessie van Lemmens, terwijl gelijktijdig andere gangen afgegraven werden in dagbouw door de NEKAMI. Roothergroeve I is al voor 1956 weggegraven tot aan de Pinweg door de NEKAMI. Het gedeelte boven de Pinweg (op de plattegrond links) is niet afgegraven. Wat Roothergroeve II betreft, ook daarvan wordt vanaf 1957 tot 1985 een groot gedeelte afgegraven (bovenste deel op de plattegrond). En dit terwijl er nog actief blokken gebroken worden tot 1965! Uiteindelijk resteert vandaag de dag ongeveer 40% van de Roothergroeve.**

► **AFBEELDING 6: Toussaint Lemmens, zoon van de baas Jac. Lemmens, aan het woord.**

ingang. Daar had hij twee redenen voor, allereerst omdat zijn werkfronten steeds verder van die ingangen af kwamen te liggen en de tweede reden, hier citeer ik zoon Toussaint Lemmens: *“De schacht is gemaakt om de blokken naar boven te halen. Omdat de auto’s heel moeilijk door die kronkelende gangen konden komen om te laden. Altijd toen problemen met de Nekami, (groeve Hamming), omdat wagens in de weg stonden. De wagens van de Nekami, die geladen moesten worden, stonden geparkeerd voor de ingang van de groeve. We konden nooit met de wagens naar binnen. Geen vrije doorvaart. Alsof ze het moedwillig deden!”*

Toussaint Lemmens: *“(…) konden boven grotere wagens geladen worden. Zo konden de vervoerskosten worden gedrukt. We hadden nog geen eigen vrachtauto’s en de blokken werden door ondernemers weggebracht. En hoe meer blokken die op een wagen konden laden, hoe goedkoper het was. Er was ook een nadeel, de nieuwe gangen kwamen steeds verder van de schacht te liggen en dus moest er een smalspoor komen met lorries om de blokken naar de schacht te vervoeren.”*

Voortaan worden de op maat gezaagde mergelblokken uit de uitgebroken stoelen vanaf de werkfronten naar de nieuw uitgebroken schacht vervoerd. Hier worden ze met een elektrisch aangedreven lier opgetakeld en boven, buiten dus, netjes tot hopen gestapeld. Na aankoop kunnen vanaf hier de stenen naar de respectievelijke bestemmingen worden vervoerd. En dat met grotere wagens, dus worden de vervoerskosten gedrukt. Logisch, hoe meer blokken je kunt laden, hoe effectiever je transport. Door

12

derden, want Lemmens heeft nog geen eigen vrachtauto's en de blokken worden door diverse ondernemers aangekocht en afgevoerd. Eén nadeel: de nieuw uitgebroken gangen komen steeds verder van de schacht af te liggen. Dus wordt van ieder werkfront een smalspoor aangelegd naar de blokkenschacht. Met lorries en een persluchtlocomotief voor een comfortabeler transport.

Door de schacht komen de elektriciteitskabels naar beneden die zorgen voor licht in alle gangen en een leiding voor de aanvoer van water. Zo komt dus ook een einde aan het gebruik van de carbidlampen. Tenminste in de gangen van de concessie Roothergroeve II. In Roothergroeve I, waar de broers Ben en Sjeng Budé hun blokken breken, blijft het carbidlicht branden. Een aandachtige beschouwer in de groeve kan nu nog, vandaag de dag, in de gebleven gangen de beide concessies onderschei-

◀ AFBELDING 7: Lorries op smalspoor met blokken, beneden aan de blokkenschacht.

den. De vlekjes van de carbidlampen op de plafonds zijn niet te overzien.

Bij het ophijzen kan telkens maar één karretje omhoog, met in totaal 24 blokken, formaat Kannerblokken. Het totaalgewicht bedraagt dus 720 kg. Die gang van zaken wordt langzamerhand als onpraktisch ervaren en hoe dit probleem nu weer op te lossen. Ook wordt door het personeel van Lemmens boven bij de schacht een huis gebouwd, waarnaast de blokken worden opgestapeld en dat wordt gebruikt voor opslag van gereedschappen, schaftlokaal, kantoor, enz. Een huis dat later een doorn in het oog van de Duitsers wordt, als ze in 1944 de Roothergroeve voor hun oorlogsindustrie in gereedheid willen brengen. Te opvallend in het landschap en daarom tot verdwijnen gedoemd.

In 1943 worden de exploitanten van de concessie Diederer, Roothergroeve 1, op de vingers getikt, omdat ze zonder toestemming wederom onder de Pinweg aan het doorwerken zijn zonder dat de eigenaar van de bovengrond, de gemeente Margraten, hier weet van heeft, laat staan toestemming heeft verleend. Sjeng en Ben Budé, die hier nog steeds als blokbreker werkzaam zijn, blijken tijdens hun werk overijverig te zijn geweest. Een van de voorwaarden in de vergunning van 29 augustus 1932 was dat er niet onder de gemeentewegen mocht worden doorgebroken en dat is nu net wel onder de Pinweg het geval geweest. Het betreft een gang, een zijgang en de aanzet voor een nieuwe gang. Er werd stevig gecontroleerd, dat moge duidelijk zijn!

Het Mijnwezen schrijft aan de burgemeester van Margraten o.a. het volgende: "(...) bericht ik U, dat bij onlangs verrichte opmetin-

gen in de Roothergroeve is geconstateerd, dat de blokkbrekers onder den Pinweg hadden doorgebroken om in het perceel ten Noorden daarvan te komen. Daar geen vergunning voor het winnen van mergel onder den Pinweg was verleend, heeft de mijntechnisch-ambtenaar bij mijn dienst de heer Kloppenburg den zoon van den inmiddels overleden heer Diederer verboden zoowel onder als ten Noorden van den Pinweg mergel te winnen, totdat hiervoor door U toestemming zou zijn verleend.

De Wed. Diederer noch de zoon waren op de hoogte van de door wijlen den heer Diederer gevoerde onderhandelingen en de al of niet verkregen vergunning om onder den Pinweg te mogen breken. Onder den Pinweg zijn een gang en een zijgang doorgebroken en is een nieuwe gang in aanleg. Ik meen echter onder Uwe aandacht te moeten brengen, dat het breken van blokken onder den Pinweg voor wat betreft de veiligheid, geen nadeelige gevolgen zal hebben."

De Hoofdingenieur der Mijnen, die in het vervolg als Inspecteur-Generaal der Mijnen aangesproken dient te worden, is hier verre van gelukkig mee. In het ergste geval kan de vergunning als beëindigd worden beschouwd. Maar... het loopt met een sisser af, omdat de zoon van P. Diederer, die de honneurs van zijn inmiddels overleden vader waarneemt, aangeeft absoluut geen weet te hebben van deze voorwaarde en de vastgestelde overtreding. Lemmens gaat voortvarend aan het werk en om zijn werkzaamheden te kunnen blijven continueren sluit hij contracten af met meerdere eigenaren van voor hem geschikte kadastrale percelen. Daarna moet de ambtelijke molen weer gaan draaien: de gemeente Margraten, het Mijnwezen en Gedeputeerde Staten. Allereerst moet hij de ondertekende toestemming hebben van de eigenaren van de percelen, waaronder hij de mergel wil laten uitbreken (en ter plekke laten verzagen tot handzame blokken).

Daarom verschijnen op 15 november 1943 die personen bij hem thuis in Margraten om te tekenen. Het kan ook zijn dat hij op die bewuste datum een persoonlijk bezoek gebracht heeft, of de teken-data zelf uniform vermeld heeft. De meeste percelen liggen op de Rootherkamp, enkele meer in en bij het gehucht 't Rooth. Ze staan allen kadastraal vermeld onder Margraten, Sectie A, en het betreft de volgende perceelnummers: Wed. Bischeroux, 80, 81 (*Ruiterkamp en Rotherskamp*); L. Cobben, 201, 202; R.K. Kerkbestuur Bemelen, 77; fam. Nederlands, 3233, 3833; R.K. Weeshuis Maastricht (*Rootherkamp*), 37, 68, 72, 78, 85; J. Blom, 3402, 3403, 3404; W. Nederlands, 3167, 3168, 3169; P. Smeets, 188, 189, 190; J. Heuts, 3610,3611; M. Nelissen, 3505; H. Gilissen, 67, 224, 2560, 2880, 2881, 2882, 3499, 3756; H. Beijers, 3506; Wed. L.J. Ubaghs-Gilissen, 185, 187, 3507, 3757; M.H. Blom, 200, 205, 206, 3609; H.S. Schijns, 83, 84, 86, 87, 88, 3674; W. Nelissen, 3498; J.H. Gilissen, 79. De eigenaren ontvangen jaarlijks 5 ct. per m³ gewonnen mergel. De concessie wordt afgesloten voor 20 jaar. Apart nog de aangevraagde vergunning onder perceel 4099 (vroeger 4055), toebehorende aan de gemeente Margraten, om "*in den vorm van een onderaardsche groeve onder de Pingats en de Keerderstraat (...) kalkhoudende zandsteen, verder aangeduid als zandsteen, te delven.*"

De vergunning voor uitbreiding van Roothergroeve II wordt door het Mijnwezen verleend op 31 augustus 1945. Hierin staat te lezen dat de nummering van sommige percelen inmiddels veranderd is in 83,84: 4112; 86: 4113; 87: 4110; 88: 4113 en dat een 4-tal percelen afvallen: 2880, 3167, 3168 en 3402. Op de contractueel in te dienen plattegronden van de progressie van de exploitatie is het veranderen van een perceelnummer te zien. "*Dezelfde voorwaarden waarbij de vergunning werd verleend voor de Roothergroeve II*

◀ AFBELDING 8: Tekening Adolf Hitler en Winston Churchill.

in het boek van Guus Urlings: '40-'45 Een klein dorp in een Grote Oorlog. Donderdag 14 september 1944 verlaten de laatste Duitse soldaten hals over kop Bemelen.

Jacquo Silvertant vindt in het Bundesarchiv Freiburg inv.nr.RH 32/2313 relevante informatie en kaartmateriaal, een "Skizze des unterirdischen "Gemeindesteinbruches Margraten" bei 't Rooth", gemaakt door de Wehrgeologenstelle 17 (zie afbeelding 9). Zelden een kaart uit die tijd met zoveel details onder ogen gehad. En dat is nog niet alles! Ook nog een plattegrond van de Schoorberggroeve II die in later jaren met de Roothergroeve zal worden verbonden. En... een plattegrond van de nabijgelegen Pinweggroeve, de grootste van de drie Pinweggroeven. Een eerste en enige plattegrond! Een ongewild cadeautje van Reg.-Baurat Jüngst van die Wehrgeologenstelle (17) uit zijn rapport van 31 oktober 1943. De codenaam van de werkzaamheden is *Niederlande SO j/m 103*.

Zowel de Schoorberg- als de Pinweggroeven worden sinds 1927 officieel als verlaten beschouwd. De beide Pinweggroeven liggen aan de Pinweg en worden in de 50-er jaren van de vorige eeuw met een groot stuk van de Roothergroeve door de NEKAMI in dagbouw afgegraven. Na de opvulling van de open groeve in later jaren verdwijnen ze voorgoed in de vergetelheid.

De toename van de geallieerde bombardementen op Duitsland noopt de Duitsers bomvrije en onderaardse werkplaatsen de hoogste prioriteit te geven. Een razzia in de Noordoostpolder levert ook voor de Roothergroeve arbeidskrachten op. Deze zullen in het Missiehuis van Cadier en Keer gehuisvest worden.

14

op 1 December 1942, kunnen op deze uitbreiding worden toegepast." Vermeldenswaard is dat de nieuwe vergunning is uitgebreid met een nieuw artikel, artikel 12. "Het breken van mergel of het maken van galerijen is behoudens ontheffing, door den Inspecteur-Generaal der Mijnen verleend, onder bebouwde eigendommen verboden." Een gevolg van het feit dat sommige percelen in het nabije gehucht 't Rooth zelf liggen.

De Roothergroeve in de oorlogsjaren, Hohlräumgruppe 't Rooth (Gemeinde Margraten) "Gemeindesteinbruch Margraten"

10 Mei 1940 rolt de eerste Duitse tank Bemelen binnen. De oorlogservaringen van de inwoners zijn uiterst leesbaar beschreven

Lokale vaklieden worden gedwongen medewerking te verlenen. Alles moet *“mit der grössten Beschleunigung”* plaatsvinden. Toen ze in 1943 deze *“Skizze des unterirdischen Gemeindesteinbruches Margraten bei 't Rooth”* op perfecte wijze tot een goed einde brachten, waren op deze kaart al vier *“Luftschächte”* te zien. Op de gemaakte plattegrond worden alle te verrichten werkzaamheden minutieus ingetekend.

De Roothergroeve lijkt uiterst geschikt voor oorlogsindustrie: gelegen in een bijna geheel onbewoond gebied, waar in dagbouwgroeven mergel gewonnen wordt en extra vrachtverkeer dus niet opgemerkt zal worden. Bovendien ligt de enige ingang op het einde van een holle weg die zelf begint bij een veldweg. *“Gut getarnt”*, dus, zeggen de Duitsers zelf... De enige bewoning in de nabijheid is het eenzame huisje van Sjang Heuts bovenaan de Rootherweg en de verscholen boerderij van de familie Nederlands (meerdere schrijfwijzen) halverwege de Pinweg.

't Wiet Klief, jrg. 11, nr. 94, pag. 1890: *“In Groeve het Rooth waren enorme betonvloeren in de grotten gestort en er waren (...) dwangarbeiders uit Noord-Nederland tewerkgesteld. Men zou motoren van de Junker 88 bommenwerpers - type BMW 801 - reviseren; minstens 200 stuks per maand.*

Men begon in maart '44 met het storten van de betonnen vloeren, in oktober moest het bedrijfsklaar en ingericht zijn. Maar door de noodgedwongen begonnen de verhuizingen naar Houthem al eerder. De groeve werd echter niet verlaten. Ze werd beschikbaar gehouden voor het “Project Natter”. Dat was een fabriek (ondergronds) waar men een bijzonder vliegtuigje wilde fabriceren, een soort jager, de “Bachem-Natter”. Dit vliegtuigje kon verticaal opstijgen via een soort lanceerinstallatie en werd door raketten! aangedreven. Het was bedoeld om de massaal overvliegende bommenwerpers neer te halen.

Nu nog staan in een weiland in het droogdal bij de Roothergroeve een paar betonnen zuilen die onderdeel moesten zijn van de lanceerinstallatie. En tot de productie van dit “geheime wapen” is het niet gekomen. De bevrijding was nabij en de activiteiten werden stopgezet.”

De productie van de Bachem-Natter, de “Bachem Ba 349 Natter”, is in Duitsland überhaupt nog in de experimentele fase, het is gewoonweg haastwerk. Dit éénpersoons raketvliegtuigje is één van de Duitse specimen om de oorlogskansen alsnog te kunnen keren. *“The Last Wonder Weapon”* heeft geen vliegveld nodig om op te stijgen. De piloot is ongetraind en moet voor een éénmalige aanval proberen boven de bommenwerpers te komen die de Duitse industriegebieden bedreigen. Dan dienen de raketten afgevuurd te worden en maken piloot en vliegtuigje aan separate parachutes een noodlanding. Noodgedwongen moeten bij de fabricage goedkope materialen gebruikt worden, waaronder veel hout, dat werd genageld en gelijmd. Voorin de cockpit zit een kogelvrij glaswindscherm. Waarschijnlijk heeft er daadwerkelijk geen enkel specimen gevlogen (hooguit één), omdat bij de lanceringen van alles en nog wat misging. Inherent inderdaad aan een haastklus. In de Roothergroeve is dan ook uiteindelijk niets gefabriceerd. Men is daar niet aan toegekomen, omdat de tijd in het nadeel begon te werken en men steken blijft in de allereerste voorbereidingen. Daar waren de oprukkende geallieerden debet aan.

't Wiet Klief, jrg. 9, nr. 92, pag. 1544/1545: *“In het voorjaar (1944) begon “Organisation Todt” op bevel van Berlijn met de inrichting van veilige ondergrondse werkplaatsen. Het werd een “Sonderbau-programm” met hoogste urgentie. (...) plannen voor de Roothergroeve gemaakt maar waarschijnlijk wegens minder mogelijkheden van transport, energie en water werd het geplande bedrijf overgeplaatst naar de Bronsdaelgroeve ten zuiden van Houthem. De*

dekking was daar beter en voor de deur liep een spoorweg. (...) (De inwoners van Bemelen en 't Rooth) wisten (...) niet precies, wat zich daar in en nabij de Roothergroeve afspeelde. Men kon er hoogstens naar raden. En omdat toen de V1 en de V2 op de mensen in Zuid-Limburg een enorme indruk maakten vermoedde men, dat deze vreselijke wapens – onder de grootste geheimhouding – in onze Limburgse grotten geproduceerd werden.” Dat bewoners uit de directe omgeving de nabije veilige gangenstelsels als schuilplaats gebruikt hebben, lijkt evident. De inwoners van Bemelen trekken meestal de meer nabijgelegen stelsels van de Mettenberg in, ook omdat de Duitsers in de nabije Cluysberg en de Winkelberg zitten. In die tijd heeft de Roothergroeve maar één bruikbare ingang, te situeren tegenover waar nu bij de entree van de open groeve van Sibelco het kantoortje ligt. De blokkenschacht van Lemmens verbindt ook het ondergrondse met de bovengrond en is voor personenvervoer ten strengste verboden, al zien de Duitsers er wel een geschikte nooduitgang in. Het huis dat het personeel van Lemmens naast de schacht bouwde heeft er niet lang gestaan, omdat de Duitsers zo'n solitair gebouw in het landschap te opvallend vinden werd het afgebroken. Er mag geen enkele verwijzing zijn naar een ondergrondse locatie waarin de geheime oorlogsindustrie is gevestigd.

Als je vandaag de dag in de huidige Roothergroeve op zoek gaat naar relictten, bewijzen van de voornoemde handelingen in deze oorlogstijd, dan tref je nog maar bijzonder weinig aan. Slechts enkele betonvloeren, een schamel “kantoortje”, muren met daarop waterglas (aangebracht om uitdroging van de mergel te voorkomen), afgekante hoekpunten van pilaren, plafondgaten voor het aanbrengen van verlichting en enkele muurtjes die als afbakening dienden. Zeggen en schrijven één slecht leesbaar opschrift

van enkele regels groot is nog aanwezig. Een Duitse poëet in een romantische bui? *“Ich treu Rosen der Liebe bei Lebenszeit und beware unseren für Herzeleid”* (moeilijk leesbaar!). Wel zijn enkele opschriften van bezoekende Amerikaanse soldaten nog op de wanden te vinden. Het dient hier opgemerkt dat deze restanten toentertijd het verst van de ingang verwijderd waren en de Duitsers voornemens waren hier een nieuwe in-/uitgang, *“einen zweiten Ausgang”*, te realiseren. Vergelijk je de huidige plattegrond met die van toen, dan zie je dat alle gangen beneden de Pinweg (grotendeels de concessie Diedereren) door de NEKAMI in de 50-er jaren van de vorige eeuw in dagbouw zijn afgegraven en daarmee verdwenen ook grotendeels de plaatselijke Duitse activiteiten voor eens en altijd.

Sjeuf Felder: *“Bij de oude ingang van de groeve stond indertijd (eigen waarneming 1953) nog een groot hakenkruis uitgebeiteld in de mergel als teken dat de Duitsers tegen het einde van de Tweede Wereldoorlog nog geprobeerd hadden hier oorlogsindustrie in onder te brengen.”*

De nu volgende beschrijving van de groeve door de Duitse Wehrgeologenstelle uit 1943 (vertaald van Duits naar Nederlands) geeft blijk van een gedegen inventarisatie en biedt de lezer een complete indruk van het stelsel toen.

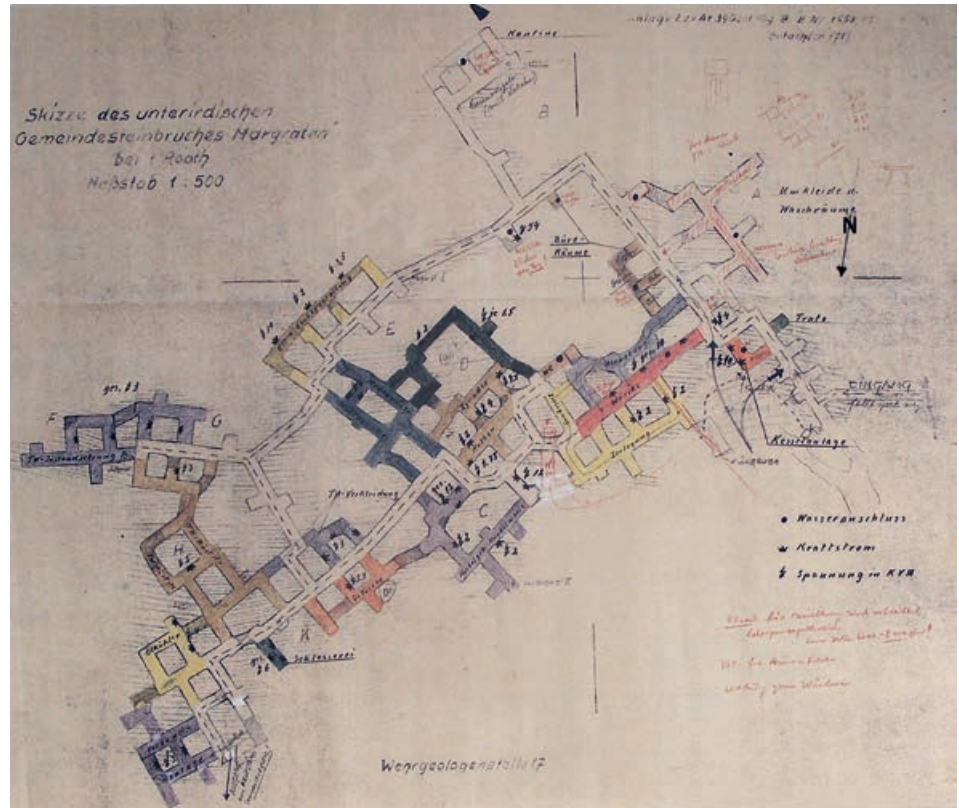
Gemeindesteinbruch Margraten, de Roothergroeve

De hoofdingang bevindt zich 750m WZW ten westen van het kruispunt in het plaatsje 't Rooth ongeveer bij meetpunt R 8424/H 3384, ten oosten van de daar vlakbij gelegen kalksteengroeve met kalkoven. Van hier uit strekt het onderaardse stelsel zich ongeveer 250 m naar het noordoosten uit tot bij een schacht bijna zuidelijk van de veldweg (Pinweg). Deze weg loopt van Kp.3 (ten zuiden

► **AFBEELDING 9: Duitse plattegrond**
Wehrgeologenstelle gemaakt in 1943. Het noord-
den is gericht naar beneden (zie pijl).

van 't Rooth) naar het noordwesten. De
schacht ligt ongeveer bij R 8944/H 3372.
De breedte van het stelsel gemeten vanaf
de hoofdingang naar rechts bedraagt
ongeveer 125 m, de diepte gemeten naar
de schacht 200m. Het gangenstelsel kan
ook via de wand van de dagbouwgroeve
noordwestelijk van de hoofdingang (de
dagbouwgroeve Hamming) momen-
teel door een gat in de afscheidingsmuur
betreden worden.

De toegangsweg naar de hoofdingang is
door 180 m bosweg (die te verbreden is)
gescheiden van de verbeterde veldweg
Maastricht-Heer-'t Rooth, waarop veel
verkeer van vrachtwagens. De toegang
tot het stelsel is geschikt voor vrachtw-
agens. Deze entree ligt aan het einde van
een door plantengroei goed gecamu-
fleurde uitgegraven holle weg. Ook is de
eerder vermelde voor transport gegraven
schacht, bij de veldweg naar Kp.3 naar het noordwesten, als ingang
te gebruiken. Een huis onttrekt de schacht aan het nieuwsgierige
oog. In de 1,5 m brede schacht bevindt zich een lift met een hijsge-
wicht van 1,5 ton en een ladder van 85 sporten.

Uiterlijk, vloeroppervlakte

Het stelsel bestaat uit een ca 300 m lange, 3,5 m brede en 3,5 m hoge
voor vrachtwagenverkeer geschikte hoofdweg met talrijke zijgangen,
kamers en min of meer afgesloten nevenstelsels. Deze nevenstelsels

zouden doorgang kunnen bieden; de huidige plafondhoogte vormt geen belemmering. De gangen en kamers zijn bijna allemaal zonder uitzondering rechthoekig; alleen de benedenkant van de wanden (op de hoeken) is afgeschuind om vrachtwagenverkeer mogelijk te maken. Zijgangen en kamers zijn meestal 3,5 m, soms 4 m en zelden 3 m breed. De totale vloeroppervlakte van de groeve bedraagt 6250 m². De hoofdgang neemt hiervan 1050 m² voor zijn rekening. De gangen oostelijk van de schacht, met een oppervlakte van 200 m², zijn voorlopig alleen maar met (...) een smalle doorgang met de rest van het gangenstelsel verbonden. Een nieuwe rijdbare doorgang is gepland.

Toestand van de vloer

De vloer van het gehele gangenstelsel is grotendeels horizontaal, zodat hij ook buiten de hoofdgangen voor vrachtwagenverkeer geschikt zou zijn. In de zijgangen zijn er maar op twee plaatsen verhogingen (1x 0,5 m en 1 x 1m). Deze bevinden zich aan het begin van doodlopende nevenstelsels. Soms zijn er ook verhogingen achterin een enkele zijgang of nis.

Omdat de bij het zagen vrijgekomen losse mergel in de kalkovens gebruikt kan worden, is in de gangen bijna nergens losse kalksteen aan te treffen. In de buurt van de transportschacht echter is nog een redelijke hoeveelheid zaagafval achtergebleven. De totale hoeveelheid in het hele stelsel bedraagt ongeveer 750 m³. De bodem is in het algemeen droog.

Storingen (breuken), toestand van het plafond

Het vaste gesteente wordt door een aantal breuken of scheuren (op de plattegrond ingetekend) doorsneden. De richting is vaak NO/NW/O en min of meer loodrecht of steil naar beneden. Sporadisch (...) treden er op één plaats meerdere scheuren op. Is dit op een

plaats waar gangen kruisen, dan kunnen daar mergelbrokken uit het plafond of de zijwanden gevallen zijn. Op deze plekken zullen goede stutten aangebracht moeten worden. De andere breuken en scheuren vormen geen gevaar. Men zou hier kunnen volstaan met het aanbrengen van een licht betonpantser (10-20cm), dat ook bij het trillen van machines de benodigde stevigheid garandeert. Deze betonskeletten kunnen tot halverwege de zijwanden aangebracht worden.

Het “Sibberstelsel”, de toegangstunnel en een hamermolen

Omdat Jac. Lemmens van professe aannemer is: *Aannemersbedrijf J. Lemmens-Frijns, Eykerstraat 18, Margraten, Telef. K4458-262, Postrekening 479448* en hij noodgedwongen ook gebruik moet maken van mergelblokken uit Sibbe voor zijn werkzaamheden, zoekt hij naar een mogelijkheid die zelf te gaan winnen. De fameuze Sibbersteen uit de Kalksteen van Emael is in Sibbe namelijk van hoge kwaliteit, terwijl Lemmens in zijn “blokberg” werkzaam is in de Kalksteen van Nekum. Laat die laag nou precies boven de “Sibbersteenlaag” liggen en dus misschien te exploiteren zijn in de eigen groeve. Hij laat een van zijn blokbrekers, (Mar)tinus Olzheim uit Sibbe(!) een waterput in Margraten, Groot Welsden, afdalen (!) om te kijken of die twee kalksteenlagen elkaar inderdaad opvolgen. De blokbreker stelt vast dat de Kalksteen van Nekum naar beneden eindigt in een plaatselijke opeenhoping van harde en zachte lagen (de horizont van Laumont geheten) en dat dan de gewilde Sibberlaag begint. Een duidelijk hardere steensoort. (Een triviaal feitje van Martinus Olzheim: Hij werd op

► *AFBEELDING 10: Personeel Jac. Lemmens boven bij de blokkenschacht, 1946, op gestapelde Kannerblokjes, "Kander". Bovenste rij: Jean Janssen, Bèr Zaar, Giel Franssen. Middelste rij: Pierre van Kan, Toussaint Lemmens, Hub Essers, Sjeng Volders, Hay Steyns, Joep Indebraekt, Sjeng Nelissen. Onderste rij: Lei Notermans, Sjef Snoeck, Hay Janssen, Bèr Notermans, Hay Conraads, Sjeng Rongen, Tinus Olzheim, (?)*

93-jarige leeftijd prins carnaval van de Koepelere van zorgcentrum Koepelhof en daarmee één van de oudste prinsen ooit uit de Limburgse carnavalshistorie!)

Eind 1945 vraagt Lemmens daarom toestemming aan het Mijnwezen om zijn schacht te mogen uitdiepen tot in de Kalksteen van Emael. Zijn compagnon Dolhain maakt een vakkundige tekening van de te verrichten werkzaamheden. De 13de december 1945 wordt de vergunning verleend met een viertal voorwaarden: "1. Onder de bestaande schacht moet een stevige vloer worden aangebracht opdat de kooi niet in de verder af te diepen schacht kan geraken; 2. De af te diepen schacht moet steeds door een opklapbaren vloer zijn afgesloten zodra de afdiepton dezen vloer is gepasseerd; 3. De af te diepen schacht moet van vaste ladders zijn voorzien; 4. De bevestiging van den kabel aan de afdiepton en van den kabel aan de kooi van de reeds bestaande schacht moet door middel van ten minste 4 kabelklemmen geschieden."

Het boogde resultaat bij het graven van dit onderstelsel vanuit de uitgediepte schacht stelt echter teleur. De gewonnen steen is van mindere kwaliteit als verwacht. Hij is vaker te zacht van structuur. Her en der zijn ook nog flinke vuursteenknollen aanwezig, die behoorlijk hinderlijk aanwezig zijn en bijna niet te verwijderen. Toch blijft men nog een tijdje doorwerken in de hoop dat misschien verderop hardere steen gewonnen kan worden.

Ook worden er plannen gemaakt voor de aanleg van een nieuwe ingang, de schacht biedt namelijk uiteindelijk geen uitkomst voor een efficiënt transport van de blokken. En er is nog steeds maar één bruikbare fysieke ingang. Toussaint Lemmens: "Toen hebben we een nieuwe ingang gemaakt. Een gedeelte van de gangen bestond reeds. Er werd van twee kanten gewerkt, van buiten naar binnen en van binnen naar buiten. Dat hebben mijnmeters uitgedacht en we kwamen goed uit."

Aan de Rooterweg wordt vanaf 4 juni 1946 één van de bestaande, oude ingangen van de Schoorberggroeve uitgediept. Deze groeve is uitgebroken in de Kalksteen van Meerssen. De vrijgekomen mergel en grond wordt door transportondernemer

Giel Conings naar Ankersmit in Borgharen afgevoerd. Lemmens moet namelijk nog steeds zijn eerste vrachtauto aanschaffen. Na een twintigtal meters vanaf de Rotherweg stuit men op een levensgrote aardpijp, die ze laten leeglopen en onderaan wordt gestabiliseerd met treinrails van het smalspoor. Nu wordt verder gegaan met het graven van de verbindingsgang. Men is gedaald tot in de Kalksteen van Nekum, de kalksteenlaag waarin de hele toenmalige groeve ligt en verder zal worden ontgonnen.

Halverwege de tunnel komen de twee graafploegen elkaar precies tegen. Vakwerk dat meetwerk! Excellente mijnmeters, dat moet gezegd. Waar de twee werkrichtingen elkaar bereiken is aan de beide graafrichtingen te zien dat er van twee kanten gewerkt is. Bij het samenkomen is maar een bijna te verwaarlozen verschil op te merken in ganghoogte. Op een tableau bij deze ontmoetingsplaats staan de namen vermeld van de werklieden die aan de nieuwe entree gewerkt hebben. Door luchtbewegingen in dit inganggebied zijn ze helaas grotendeels weggevaagd, o.a. Bèr en Lei Notermans, Herben, van Kan, ...

Er wordt overigens niet alleen gegraven, in dit geval gezaagd en gebroken, maar er worden steeds op het punt tot waar de gang is gevorderd, links, rechts en bovenaan diepe sleuven in de kalksteen gemaakt. Vervolgens wordt het massief gesteente van wand en plafond met springstof losgeschoten en afgevoerd. De littekens van deze activiteit zijn in de vorm van uithollingen onderaan de vaste mergelwand gebleven tot op de dag van vandaag. De dalende entree en eerste meters van de tunnel gaan door slechte mergel en er moet ter plaatse flink met beton en ijzer ondersteund worden. Ook verderop in de gang, ongeveer waar de twee werkploegen elkaar ontmoeten, moet het plafond met ijzeren rails en beton gezekerd worden. Boven

de ingangspartij wordt in reliëf de tekst *“Mergelgroeve ‘t Rooth”* aangebracht.

Toussaint Lemmens: *“Dat perceel, de ingang, heeft mijn vader gekocht. Het eerste stuk was van de gemeente en een stuk van het talud was van Neys uit Brussel, waar ook het Gasthuis van was. Boven was van Sjang Heuts, dat heeft pa toen gekocht. Met Budé (exploiteerde toen de concessie Diederer, Rothergroeve I) hadden we geen problemen. Zij mochten nu ook gebruik maken van de nieuwe ingang.”* Het dient gezegd dat deze verbindingsgang, deze tunnel, naar de nieuwe ingang dwars door de concessie van Budé gegraven is, vandaar.

We schrijven het jaar 1947. De schacht was dus niet meer voor het vervoer van blokken in gebruik (wel voor transport van elektriciteit en water) en een nieuwe, eigen ingang aan de Rotherweg maakte het ondergronds laden en lossen van vrachtwagens weer mogelijk. Maar wat verzucht dhr. Lemmens in de *Gazet van Limburg?* (21 januari 1947, pag. 2, k 2-3)

Mergel, eeuwenoude bouwstof voor Limburg

Waarom gebruikt men ze niet in dezen tijd van woningnood en materiaal schaarste. Er is veel te bouwen in Limburg. Men zoekt daarbij een tijdelijke oplossing in de noodwoning. Onbegrijpelijk blijft het, dat, ofschoon daarop van verschillende zijden de aandacht gevestigd is, de eeuwenoude Limburgsche bouwstof, de mergel, niet meer wordt aangewend. Er is mergelsteen in overvloed. De steenbrekerijen kunnen, als er vraag komt, met duizenden kubieke meters tegelijk leveren. Een moeilijkheid is daarbij natuurlijk wel, dat het aantal vaklieden dat de mergelsteen verwerken kan, niet bijzonder groot is. Dit neemt echter niet weg, dat er veel meer van de mergelsteen

► **AFBEELDING 11:** *Werklieden van Jac. Lemmens in 1946/1947 voor de nieuwe ingang aan Rootherweg. Boven, van links naar rechts: Sjef Snoeck, Mies Jans, Hub Steyns. Midden, van links naar rechts: Tinus Olzheim, Chiel Steyns, Sjeng Nelissen, Lei Notermans, Hay Janssen. Onder, van links naar rechts: Pierre van Kan, Giel Conings (eigenaar vrachtauto), Sjeng Volders, Hay Steyns, Joep Indebraekt, Sjeng Rongen, Bèr Zaar.*

gebruik dient te worden gemaakt dan tot nu toe, wil men in ernst den wederopbouw versnellen.

Bezoek aan een mergelgroeve

Om een beeld te krijgen van wat een mergelgroeve kan opleveren , bezochten we de groeve “t Rooth” bij Margraten , waar niet minder dan 4000 m³ gezaagde steen ligt te wachten op gegadigden, die maar niet komen opdagen. In een van die ruige bosheuvels ligt ergens de grote en moderne mergelgroeve ‘t Rooth van dhr. Jacq. Lemmens. Links van den weg ziet men een groote gaping in de heuvelwand, waardoor men een kijkje krijgt in de eindelooze, helverlichte witte gangen in het binnenste van de berg. Na een wandeling door de heldere mergelgalerijen, waar transportwagentjes over de rails af en aan rijden, vonden we den Baas, die diep in de berg het laden van een vrachtauto regelde. Een bedaard man, die echter enthousiast wordt, als hij over zijn mergelgroeve spreekt...

...en een gesprek

“Het was een zwaar en kostbaar werk”, vertelt hij, “de verlaten mergelgroeve weer te maken tot een modern groot bedrijf en het ergste is, dat het nu, onbegrijpelijk genoeg, tot de ondergang gedoemd is. Toen ik voor de oorlog besloot het eeuwenoude mergelbreken weer

tot bloei te brengen op dezelfde plaats, waar reeds honderden jaren geleden de Limburgers de bouwstof haalden voor hun kerken en boerderijen, was er veel geld en veel werk nodig om de exploitatie op een modern peil te brengen. Ik heb geld noch moeite gespaard, breidde de groeve uit tot een oppervlak van 9 ha, met een diepte van 32 m, liet door alle galerijen electrisch licht aanbrengen, liet rails leggen door alle gangen, zelfs een liftschaft naar de diepste plaatsen. In den oorlog kregen de Duitschers een ongezonde belangstelling in onze groeve en ondanks onze protesten werd alles in beslag genomen. Gelukkig hadden we nog een en ander bijtijds in veiligheid gebracht. De Duitschers wilden in de honderden meters lange gangen een onderaardsche vliegtuigmotorenfabriek aanleggen. Het is gelukkig nooit zoover gekomen behalve dan de toiletten voor mannen en vrouwen, die zij reeds in de galerijen maakten.

De toekomst

Na de bevrijding werd direct gestart met het herstel en de opbouw van het bedrijf. Met een twintig arbeiders toog men enthousiast aan

het werk en ofschoon de inkomsten practisch nihil waren, spaarde men geen kosten om de groeve te maken tot wat ze nu is. De gezaagde blokken werden in afwachting van hun bestemming in de gangen opgestapeld, zodat nu honderden meters gang versperd zijn door een 4000 m³ mergelblokken. Om toch eenige inkomsten te hebben in afwachting van de Wederopbouw, werd tevens mergel gemalen voor de industrie.

“En nu?”

De baas lachte een beetje bitter en zei triest: “Het was alles moeite voor niets.

Als het zoo door gaat zal ik na verloop van tijd het werk moeten stilleggen en mijn arbeiders ontslaan. De Wederopbouw heeft blijkbaar geen interesse voor mergel.” - “Geen interesse? Terwijl men in Noorden Midden Limburg noodwoningen bouwt van kostbaar hout en zelfs noodstallen van stroo? Zouden de getroffen en de daklozen geen interesse hebben in een solied huis van mergel, dat bovendien veel duurzamer en goedkooper is dan alle hout en stroo?” De heer Lemmens glimlachte over onze verbazing. “Ik heb reeds terstond na de bevrijding alles geprobeerd om onze mergel ingeschakeld te krijgen bij den Wederopbouw, doch tot heden nog geen bericht. De heele voorraad ligt zonder bestemming. We beginnen nu met een kleine uitvoer naar België”.

Wat er gebeuren moet

Zij, die een snellen wederopbouw met alle middelen wenschen te bevorderen, dienen toevlucht te nemen tot welk bruikbaar materiaal dan ook. Mergel is in menig opzicht te prefereeren boven hout, asphalt-papier of geperst stroo. Komt er afzet voor deze bouwstof, dan moet echter tegelijkertijd gewerkt worden aan de opleiding van arbeiders

die met mergel kunnen werken. Ieder metselaar is nog lang geen mergelwerker. De wederopbouw van Limburg zal nog jaren duren. Het is daarom volkomen verantwoord deze opleiding met ernst ter hand te nemen.

Er worden nog steeds blokken ontgonnen in het lager gelegen Sibbergedeelte, dat alleen bereikbaar is via de uitgediepte schacht. Om het transport vanuit het Sibbergedeelte makkelijker te maken, wordt besloten een nieuwe toegang of verbinding te maken. Dan kunnen de blokken met de vrachtauto meteen naar de nieuwe ingang aan “t Sjoor”, de Rotherweg, vervoerd worden. De nieuwe toegang tot het Sibbergedeelte is nodig omdat het gebruik van de uitgediepte schacht om de Sibberblokken omhoog te brengen onpraktisch en te arbeidsintensief is. Hiervoor wordt een bestaande gang afgediept, zodat vrachtwagens tot in het lager gelegen Sibbergedeelte kunnen komen om te laden.

Bij de toegang naar het lagere gelegen Sibbergedeelte wordt ook dankbaar gebruik gemaakt van het hoogteverschil, er is sprake van een “opgestelde mergelmolen”, ook wel hamermolen genoemd. De hamermolen wordt gebruikt voor het stukklappen van “mergelafval” en is ontworpen door constructeur Dolhain uit Limmel, de vennoot van de heer Lemmens. Er is sprake van een centrale as geflankeerd door hamervormen. De mergel wordt van de werkfronten aangevoerd met kiepkarretjes op een smalspoor en de hamermolen wordt van bovenaf gevuld. De vrachtwagens kunnen op het onderste niveau onder de molen staan om zo van bovenaf gevuld te worden. Eigen vrachtwagens brengen de gemalen, losse mergel naar het Bassin in Maastricht om daar in schepen van Janssen-Eggels te worden ingeladen.

Bij de werkzaamheden aan de nieuwe toegang van het benedenstelsel wordt met springstof geschoten en gebroken. Ze zijn pas enkele meters gevorderd en dan gaat het door het onvoorzichtig gebruik van springstof behoorlijk mis, hetgeen resulteert in een dodelijk ongeval en letsel bij twee werknemers. De oorzaak is waarschijnlijk het niet goed rondom vrijmaken van de mergel bij het schieten, waardoor de druk zich niet kan verplaatsen.

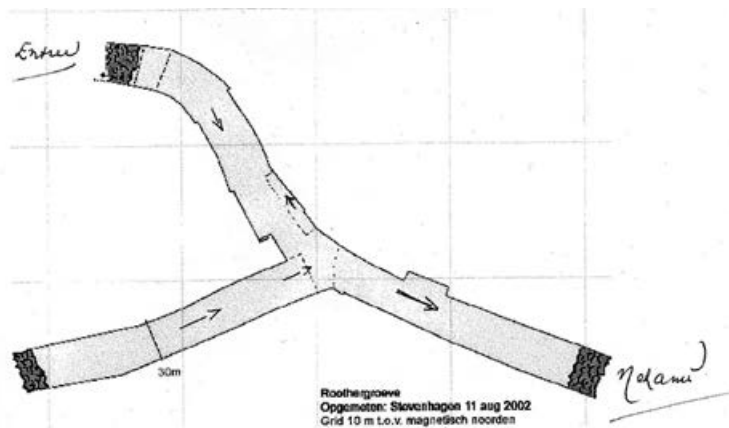
Gazet van Limburg, vrijdag 28 februari 1947: *“Donderdagmorgen omstreeks negen uur had in de Roother-mergelgroeve, in exploitatie bij den heer Lemmens te Rooth - Margraten een tragisch ongeval met doodelijken afloop plaats. Terwijl de 34 - jarige van Proemer en de 21- jarige J. Essers uit Margraten bezig waren met het treffen van voorbereidingen om den vrachtauto van den vrachtrijder Schols met mergel te beladen, stortte een gedeelte van het plafond naar beneden. Van Proemer en Essers werden door den neervallenden mergel bedolven. Van Proemer werd op slag gedood en Essers werd ernstig gewond en liep een bekkenbreuk en andere verwondingen op. Hij werd per ziekenauto naar het ziekenhuis Calvariënberg te Maastricht vervoerd. Schols liep slechts enkele schaafwonden aan den slaap op, terwijl het voorstuk van den vrachtwagen zwaar gehavend werd. De burgemeester en de geestelijkheid waren spoedig ter plaatse. Leden van het Staatstoezicht op de Mijnen zijn momenteel bezig met het instellen van een onderzoek naar de oorzaak van de instorting van het plafond. Het tragische bij dit ongeval is, dat van Proemer eerst verleden week in het huwelijk trad.”*

De losarbeider-landbouwer Franciscus Hendrikus Hubertus van Pro(e)meren uit Margraten/ Klein Welsden is inderdaad op 20

februari in Bennebroek in het huwelijk getreden met Gerarda Apolonia Klinkenberg uit diezelfde plaats. Hij overlijdt op donderdag 26 februari 1947, na een huwelijk van zes dagen en slechts vier dagen na zijn 34-ste verjaardag.

Zoals eerder vermeld, is de winning van de “Sibbermergel” uiteindelijk geen succes. De kalksteen blijkt niet de juiste hardheid te hebben en er kunnen eigenlijk alleen maar Kannerblokjes (20x24x40 cm) van gezaagd worden. Voor afwijkende maten is de steen niet geschikt en slechts een drietal gangen, die tezamen een y-vorm maken, worden uitgebroken onder de reeds bestaande gangen. In de Roothergroeve ontstaat op deze wijze een nog steeds aanwezig dubbel(gangen)stelsel.

23

► AFBEELDING 12: *Opmeting door Ed Stevenhagen van het “Sibberstelsel”.*

◀ AFBELDING 13: Ommuring zwembad Jekerdal in Maastricht. De enige plaats waar met zekerheid blokken van de Roothergroeve zichtbaar zijn.

De werkzaamheden gaan door

Op 03 mei 1947 verzoekt *G. Janssen-Eggels, Maastricht, Wilhelminasingel 110, Telefoon 5313 en 4929, Ertsen, Kunstmeststoffen, Chemicaliën, Verfwaren, import-export, Staatstoezicht op de Mijnen*: *“een vergunning te willen verstrekken voor het plaatsen van een dieselmotor van ongeveer 30 P.K. in de ondergrondse kalkmergelo-groeve ‘t Rooth van de firma Lemmens te Margraten.”* Janssen-Eggels is in de groeve machinaal (kettingzaag) losse mergel aan het winnen. Het antwoord luidt: *“vergunning kan alleen verleend worden aan de vergunninghouder der groeve, in deze dus de fa. Lemmens te Margraten.”* Er zijn geen gegevens bekend of Lemmens deze vergunning heeft aangevraagd en gekregen.

In dezelfde periode is wel bekend dat Lemmens verder wil uit-

breiden en hij sluit contracten af om onder nieuwe percelen zijn exploitatie te kunnen voortzetten. Het betreft de volgende percelen, alle kadastraal bekend gemeente Margraten, Sectie A. No 8, eigendom van het Burgerlijk Ambestuur in Maastricht. No 2138, eigendom van Jan Olieslagers, koopman en met levenslang vruchtgebruik door Alfons Prevoo, landmeter. No 24, eigendom van M. Leessens, pastoor in Meers-Elsloo. No 22, 3347 en 3349, eigendom van Jac. Lemmens zelf. No 4099, in eigendom toebeho-rend aan de gemeente Margraten voor wat betreft de gedeelten van de Pinweg en Rootherweg die ten noorden en zuiden van de bovenvermelde percelen gesitueerd zijn. Duur van de vergunning 20 jaar. De vergoeding voor de percee-eigenaren bedraagt 5ct de m³ te betalen in januari van het komende jaar. Op 14 mei 1947 wordt deze uitbreiding door het Mijnwezen gefiatteerd.

Jac. Lemmens verzoekt beleefd op 7 juli 1947 aan “Den Heer Inspecteur-Generaal der Mijnen” om: *“een urgentieverklaring te willen verstrekken ter verkrijging van een bon voor 2000 kg ijzer voor het stutten van gangen, welke een gevaar voor de veiligheid opleveren, tevens voor ijzeren kozijnen en deuren voor munitiekamer en bergplaats.”*

De verzuchting van exploitant Lemmens in het begin van het jaar 1947 heeft een positief resultaat tot gevolg. Zijn werknemers stapelen aan de diverse werkfronten flinke voorraden blokken op en die worden daar opgeladen door een toenemend aantal vrachtwagens van afnemers. Zo gaat een grote vracht naar het nieuw te bouwen buitenzwembad Jekerdal in Maastricht waar

► AFBEELDING 14: *Mariacongres 1947, plechtige Eucharistieviering. Vrijthof Maastricht, met Rootherblokken opgebouwd toneelpodium.*

de ommuring geheel wordt opgetrokken met mergelblokken uit de Roothergroeve II. In de buurt van het kerkhof aan de Tongerseweg in Maastricht, aan de rand van de wijk Mariaberg, worden een hele serie noodwoningen gebouwd met blokken uit de Roothergroeve als fundament en tussenmuur. Een grote order dus, deze bungalows in de "Indische Buurt". De noodkreet van de heer Lemmens heeft dus gehoor gevonden...

De grote klapper wordt het internationale Mariacongres in Maastricht. Van 3 tot en met 7 september 1947 is Maastricht de Mariahoofdstad van de wereld! Liefst 27.000 blokken worden in de groeve geladen en in colonne naar het Vrijthof gebracht. Met vele handen wordt hier een enorm decor voor het openluchttheater opgemetseld en getimmerd, met mergelen poorten, torens en aangrenzende walmuren met kantelen. Iedere avond wordt het Maria-spel opgevoerd, geregisseerd door Willem Tollenaar en met muziek van de bekende Maastrichtse componist Mathy Niël en de Wally Haacke voor het instuderen van de dansscènes. Enkele jaren later wordt op het kruispunt Wilhelminasingel/Stationstraat in Maastricht een herden-

kingsmonument van beeldhouwer Albert Termote geplaatst en ingezegend. Afgebeeld is Maria met het kindje Jezus, tronend op een metershoge zuil, geflankeerd door 4 heilige bisschoppen van Maastricht: Hubertus, Lambertus, Monulphus en Servatius. Dit als blijvende herinnering.

Uit het congresboek: *"Architect A.J.N. Boosten ontwierp het decor.*

De Bond van R.K. Aannemers, met name de heren Erven en Cremers, boden gratis hun diensten aan om het ontwerp uit te voeren. Beroepsvoer bracht gratis de 27.000 benodigde mergelblokken aan. Timmerlieden en metselaars bouwden in hun vrije tijd het decor op. Leerlingen van de Kunst-nijverheidsschool en andere vrijwilligers hielpen waar te helpen viel. Zo werd in één week tijds het machtige decor opgetrokken, 50 meter breed, 10 meter diep en 10 meter hoog, als een schoon getuigenis van de gemeenschapszin van Maastrichts' burgerij, zonder welks offervaardigheid dit bouwwerk zeker 40.000 gulden zou gekost hebben."

Op 17 oktober 1947 wordt vergunning verleend voor het vervoer van mergel in de Roothergroeve II door *"gebruik te maken van vrachtauto's aangedreven door een benzinemotor, dit echter onder voorwaarde dat het vervoer in geen andere gangen plaats vindt dan in die gangen welke gelegen zijn tussen beide ingangen en de schacht."*

26

Op 9 januari 1948 ontvangt de heer Lemmens een dwingend schrijven omtrent de elektrotechnische inrichting van de groeve van het Staatstoezicht. Een schrijven van 2 april 1948 van dezelfde instantie vermeldt dat tijdens een inspectie gebleken is dat de arbeiders de voorgeschreven veiligheidsmaatregelen met betrekking tot het gebruik van springstoffen behoorlijk aan de laars lappen. Dit heeft een sanctie tot gevolg: *"tot October 1948 het gebruik van springstoffen in Uwe groeve te verbieden. Na afloop van deze termijn zal door U een nieuwe aanvraag voor een vergunning moeten worden ingediend."*

De ondergrondse kalkoven

In 1948 wordt door Jac. Lemmens vergunning aangevraagd bij het Mijnwezen om een unicum in de "grottenwereld" te verwe-

zenlijken: het bouwen van een kalkoven tussen het Sibberstelsel en de bovenliggende gangen. Stiphout zal deze oven gaan exploiteren. In de gangen boven kan men "vullen" en in de Sibbergangen zal geladen kunnen worden. Een prachtig plan, het Sibbergedeelte zal zo immers weer functioneel worden, met een goed onderbouwde aanvraag.

Een deel van de tekst uit die aanvraag van 26 april 1948: *"Zoals U bekend is bestaat de Groeve 't Rooth gedeeltelijk uit 2 boven elkaar lopende gangen. Ik noem dit: 1^e en 2^e verdieping. Op de plaats waar die 2 verdiepingen zijn is het plan voor het bouwen van een kalkoven. Immers tussen die 2 verdiepingen in is een laag van ± 5 meter dikte (vaste mergel), zodat ik boven en onder de oven een gang heb. De bovenste gang (1^e verdieping) dient voor te stoken van de oven, de onderste gang (2^e verdieping) dient voor 't aftappen en wegvoeren van de verbrande kalk. Wij zullen van boven af beginnen met de luchtkoker (of schoorsteen) (...)"*

De vergunning wordt afgewezen omdat Staatstoezicht geen tekening heeft van een reeds in bedrijf zijnde kalkoven onder omstandigheden zoals aangegeven in de Roothergroeve II, die gezien deze noviteit uiteraard niet bestaat. Uiteraard ook omdat *"bij onklaar worden van de exhauster, bij het niet goed functioneren van de trek in de schoorsteen, stof en giftige gassen in de groeve kunnen aanzamelen, waardoor het leven van de in de groeve aanwezige arbeiders in gevaar wordt gebracht."*

Tussendoor vraagt een ingenieursbureau op 21 juni 1948 aan het Mijnwezen of het waar is dat er in de Roothergroeve II een machine zou zijn gebruikt voor het maken van de verticale sleuven, die het eigendom was van de Staatsmijnen. En dat zou dan een persluchtmachine zijn geweest. Uit het antwoord blijkt

dat het om een oude kolensnijdmachine van de Dominiale gaat, fabricaat Flottmann.

Op 20 september 1949 krijgt Lemmens toestemming om concessies van Diederer, Roothergroeve I, te mogen overnemen om zijn ontginningsgebied boven de Pinweg te kunnen uitbreiden. Op 17 november 1949 dient Lemmens opnieuw een aanvraag in, (hij was disciplinair gestraft, zie 2 april 1949), om een blijvende opslag en het gebruik van ontplofbare stoffen te mogen realiseren, respectievelijk weer toe te staan. Hubertus Joseph Zaar wordt als schietmeester voorgedragen. Zijn geboortedatum 19 februari 1913 moest erbij vermeld worden. Dit opslagkamertje is na wat kruipwerk nog te betreden.

Terwijl Lemmens naar uitbreiding zoekt in het gebied boven de Pinweg gelegen, verzoekt J.A.H. Dolmans op 5 december 1949 het Mijnwezen, namens de NEKAMI, hem een overzicht te willen verstrekken van de percelen en de loop van de gangen in die percelen, van de concessie Diederer. De NEKAMI heeft al percelen in eigendom (o.a. groeve Hamming) en weet dat de fam. Diederer percelen publiekelijk gaat verkopen. Hij krijgt een keurig lijstje toegestuurd! NEKAMI wilt percelen aankopen om de mergel te ontginnen in dagbouw, door de uitbreiding van hun aangrenzende dagbouwgroeve. Het grote afgraven staat te beginnen... Lemmens wilt uitbreiden onder de Rootherweg door. Hij vermeldt in zijn brief van 5 november 1949 dat *"boven de bedoelde galerij ± 20m deklaag is, verdeeld als volgt: boven het dak van de galerij ± 7 m mergel en ± 13 m grond."* De vergunning wordt verleend met een drietal voorwaarden: *"moeten op uiterlijk 10 m afstand van deze weg (...) opwaartse boringen worden verricht"* en *"de dikte van de mergellaag in deze boorgaten moet minstens 5 m bedragen*

(...) anders moet de ontginning worden gestopt." Deze opwaartse boringen zijn vandaag de dag bij het tweetal passages van het gangenstelsel onder de Rootherweg nog te zien.

Lemmens levert losse mergel en "voarstökke", de bijproducten van het zagen van de blokken, aan de firma Stiphout, die de dubbele kalkbranderij, genaamd "De Valk", beneden aan de Rootherweg exploiteert. Verderop meer over de kalkbranderij "De Valk". Een aanvraag in hetzelfde jaar bij het Mijnwezen om enkele tientallen meters beneden de bestaande kalkbranderij een extra dubbele kalkoven te mogen bouwen wordt niet gehonoreerd.

Stiphout graaft zelf in de onmiddellijke nabijheid van die kalkoven gedeelten van de onderaardse kalksteengroeve Mettenberg V machinaal (kettingzaag) uit voor het winnen van losse mergel en heeft voordien het nabijgelegen restant van een dagbouwgroeve, de groeve Jennekens, voor hetzelfde doel overgenomen, compleet met de tegenover gelegen voornoemde kalkoven. Ook in de Roothergroeve zijn door de firma Stiphout enkele gangen machinaal gebroken.

Aannemer Lemmens ziet de "afvalmergel" als een probleem en hij is die liever kwijt dan rijk. In de late veertiger jaren rijden werknemers van Lemmens nog zelf naar Ankersmit in Borgharen, maar in latere jaren wordt op niet geregelde tijden de losse mergel in de groeve ter plekke opgehaald door particuliere vrachtrijders, die uiteraard een lage prijs per m³ betalen. Harie en Wim Zomers bijvoorbeeld, die ook vervoeren vanuit de Barakkenberg. En Blom en Van der Velde.

De laatste jaren van de bouwsteenproductie in de Roothergroeve, eind vijftiger begin zestiger jaren van de vorige eeuw, blijven de losse mergel en de "knabben" echter gewoon liggen als

◀ AFBELDING 15: *Bidprentje Jan Stroom.*

economisch niet rendabel. Korte, doodlopende zijgangen dienen vaak als opslagplaats. Knabben zijn brokken mergel, vaak in plaatvorm, die als afvalproduct overblijven bij het maken van de vaor. Deze vaorplaten worden bijvoorbeeld in de Sibbergroeve in de gangen opgestapeld tot knabbenhopen. Ook stuk gevallen blokken vormen “knabben”. Het is prima materiaal om mee te werken bij mergelworkshops.

Eén of twee dagen van tevoren uit de groeve gehaald geeft materiaal dat nog redelijk vochtig is en dan niet bij de bewerking in de ogen “stoft”.

De blokzaagmachine

Eveneens rond 1949 worden in de buurt van de “ijzeren poort” in de Roothergroeve, een restant van de champignonsteelt, proeven gedaan voor het machinaal winnen van bouwstenen met behulp van een blokzaagmachine. *“Als je nu de Roothergroeve binnengaat en je volgt de hoofdweg rechtdoor (de Jan Vollersgang) tot bijna aan het einde, dan kun je daar linksaf in de richting van een ijzeren poort. In de eerste gang vóór de poort rechts en het gebied onmiddellijk*

áchter die poort zie je in de wanden en plafond relictten, sporen van het gebruik van de zaagmachine: cirkelvormige afdrukken op het plafond en scheve, verticale zaagsneden. Bij het nauwgezet bekijken van de betreffende wanden zijn ook summiere aantekeningen en schetsjes te vinden.” (SOK-Info 191, 26)

Deze machine is een ontwerp van mijnbouwkundige Jan Stroom. Ze bestaat uit een kolom, twee steunen en aan één kant kettingzagen op tandwielen. Het wordt geen succes, want de machine is te zwaar om mee te werken, te kostbaar en te slijtagegevoelig. Omdat ze niet recht te houden is, worden de verticale sleuven ook niet loodrecht. Daarbij bezien de blokkbrekers het gebeuren met argusogen, omdat hun broodwinning in gevaar dreigt te komen. De blokzaagmachine wordt dus uiteindelijk niet aangeschaft.

Jan Stroom ontwikkelt in andere kalksteengroeven (o.a. de Barakkenberg) zijn elektrische mergelzaag verder. Kalkbranderij Stiphout koopt daarop de nieuwe zaag van Jan Stroom wel aan en heeft er o.a. Mettenberg V mee uitgegraven. De gewonnen mergel gaat de dubbele kalkoven in die zich vlak bij die groeve bevindt. Omdat Stiphout in de vijftiger jaren ook in de Roothergroeve enkele gangen machinaal heeft uitgezaagd voor losse kalksteen, is het meer dan waarschijnlijk dat één van de machinale zagen van Stroom uiteindelijk toch nog in de Roothergroeve haar werk heeft mogen doen.

Arnout Sluijsmans: *“Opa (Hubert Kleynen) heeft in de Roothergroeve gewerkt en met hem heb ik het vaker over de machine van Stroom gehad. (...) Hij sprak ook nog over een andere zaagmachine; dit zou een electromotor zijn die via een veer een zaag aandreef. De zware electromotor kon hierbij op de grond blijven staan.(...) Deze zaag is waarschijnlijk ook gebruikt in de Mettenberg V en in de*

► **AFBEELDING 16:** *Gebied waar met de blokzaagmachine geoeffend is. (foto Camille Neuhof)*

Roothergroeve (door Stiphout) bij de spitsvormige gangen. Hier werden geen blokken gewonnen, maar werd mergel gewonnen voor de kalkhandel.(...) De kettingen die op de losse zaag werden gebruikt zijn 1,3 cm en de machine van Jan Stroom zaagde 2,5 cm breed. (...) Wat ik me altijd heb afgevraagd is, waarom ze niet met Dolmar zagen hebben gewerkt. Bemelmans gebruikte deze in Sibbe, ik denk in de jaren 50."

Toussaint Lemmens: "In Sibbe is een Bemelmans elektrisch beginnen te zagen en later een Kleynen. Waarschijnlijk zijn deze kettingzagen van Hamers uit Kerkrade. Stiphout heeft dezelfde zagen gebruikt (o.a. in de Roothergroeve en Mettenberg V) als in Sibbe, dus hoogst waarschijnlijk niet de zaag van Stroom. Bemelmans heeft ook geprobeerd Lemmens deze zagen te verkopen; motorzagen, niet elektrisch."

De vraag welke zagen dus gebruikt zijn om in de Roothergroeve de spitsvormige gangen te maken bij het winnen van de losse mergel kan ik dus niet eenduidig beantwoorden. Jan Stroom overlijdt in augustus 1956 bij de ramp in de kolenmijn van Marcinelle bij Charleroi. Een ramp waarbij 262 kompels om het leven komen. Stroom sterft omdat hij, hoewel de situatie al hopeloos is, toch als laatste persoon afdaalt (dit tot stomme verbazing van de laatste

naar boven liftende mijnwerkers) in de brandende mijn om bij zijn mensen te zijn.

Begin jaren 50

Eind 1950 wordt perceel A 44 uit de concessie gehaald omdat de familie Laval aangeeft deze concessie onder haar eigendom nooit te hebben verleend. Die was inmiddels van P.M. Diederer naar Jac. Lemmens overgeschreven. Op 7 september 1950 krijgt Lemmens weer een reprimande van het Mijnwezen: het elektrisch net voldoet niet aan de daaraan te stellen veiligheidseisen. Als stok achter de

deur zal *“op 14 September a.s. door mijn dienst worden gecontroleerd of aan de gemaakte afspraken de hand werd gehouden.”*

Praktisch denken kan Lemmens niet ontzegd worden. Oktober 1951 dient hij een plan met kaart in om ondergronds een soort van bypass te mogen maken van zijn werkfronten buitenom naar de nieuwe ingang aan de Rootherweg. Zijn motivatie: *“een rechtstreekse verbinding, zonder bochten met de werkpunten, zodat een betere en snellere afvoer der gemaakte mergelblokken gewaarborgd is, als ook om reden van veiligheid (twee ingangen i.p.v. één).”* Het antwoord van het Mijnwezen? *“Dit lijkt (...) wel wat veel gevraagd”* en *“loopt grotendeels parallel aan de Rootherweg waar met zware vrachtauto's gereden wordt.”*

Er wordt hard gewerkt in de Roothergroeve. Zelfs zo hard dat in een schrijven van 30 juli 1952 de Inspecteur-Generaal der Mijnen het volgende mededeelt: *“(...) ik U tot 1 September 1952 uitstel verleen voor het bijwerken van het groeve-plan, daar het opmeten van diverse gangen, in verband met hoeveelheden mergelblokken welke in deze gangen zijn opgestapeld, niet mogelijk is.”*

Najaar 1953 en voorjaar 1954 heeft er intensief briefverkeer plaats tussen Lemmens, de NEKAMI, de gemeente Margraten en Staatstoezicht op de Mijnen (het Mijnwezen). Het onderwerp is steeds de aankoop van percelen, overname van concessies, verkoop van percelen, ruilen, vragen en antwoorden “van wie wat is”, enz. De concessies van Diederer, Roothergroeve I, zijn al gedeeltelijk overgenomen door Lemmens, hoofdzakelijk die boven de Pinweg gelegen zijn en de NEKAMI heeft vooral het oog laten vallen op percelen van Diederer die zich ten zuiden van de Pinweg bevinden. Die worden aangeworven in eigendom om dan toekomstig te worden afgegraven in dagbouw. Vooral de NEKAMI pakt het voortvarend aan en laat er geen gras over groeien. Die

toekomst blijkt een zeer nabije toekomst te zijn!

Voordat het perceel waarop de blokkenschacht ligt naar de NEKAMI in eigendom gaat, krijgt Lemmens de tijd om die schacht en verder toebehoren af te breken en weg te halen. Voor de goede orde: Lemmens wint onder een perceel met toestemming mergel voor een contractueel vaststaand aantal jaren en de NEKAMI gaat de in eigendom verworven percelen geheel afgraven en dient na het beëindigen van dit afgraven de zo ontstane open dagbouwgroeve geheel met dekgrond op te vullen. Schriftelijk wordt vastgelegd dat Lemmens en de NEKAMI elkaar in de komende jaren niet voor de voeten gaan lopen en als goede burens hun wederzijdse werkzaamheden blijven voortzetten. Verder wordt de NEKAMI op het hart gedrukt dat *“de toegang tot de gangen welke buiten het vergunningsgebied liggen op deugdelijke wijze wordt afgesloten.”* Officieel heten ze nu *“NEKAMI, Kalkspecialisten”* en voluit geschreven *“Comm.Venn. onder firma “Nederlandsche Kalk en Mergel Industrie “NEKAMI”, gev. te Maastricht.”* Met maar liefst drie Beherende Vennoten: Hendrik, Fokke en Louis Hamming.

Werkwijze

In de Roothergroeve wordt bij het breken van de blokken, waarschijnlijk vanaf de periode Diederer, uitsluitend de Sibbermethode toegepast. Men werkt in teams van twee personen: één breker en één zager, waarbij de professie van breker hoger in aanzien staat. Opvallend is het gebruik van hoge stoelen van tot soms wel 5 à 6 meter, die ook nog vaker in één keer gekanteld werden. Vanaf de 50-er jaren wordt namelijk geen “kast” meer gemaakt als begin van het “schaap”. Om de stoel om te leggen wordt beneden samen

► **AFBEELDING 17:** Opschrift met telling “Sibbermethode” vermeld het aantal blokken in formaat Kannerblokken. Eerst wordt het aantal van vorige week vermeld (v.w.) Als een gang 6 stoelen breed mag zijn, vormen k(ast) en sch(aap) samen de 1ste stoel. De pikst(ool)/pst is de 2de stoel. Het is daar erg nauw om te werken. Dan stoel 3, 4, 5 en 6. Is de maximale breedte van dit werkfront bereikt, zit er één week werk op en is de wettelijk toegestane breedte, 3.60 m, bereikt. De progressie voorwaarts bedraagt 0.80 m. De afkortingen zijn typisch blokkrekerjargon van de hier overal gebruikte Sibbermethode. Later jaren werd de 1ste stoel in zijn geheel, zonder kast, uitgebroken.

een mergelbed geschept, dat schuin oploopt van 20/30 cm tot 80/100 cm bij een breedte van minimaal 60 cm en een lengte die groter is dan de totale lengte van de om te vallen stoel.

Stellages worden gevormd door planken, die op steigerbuizen rusten die op hun beurt in boorgaten steken. Met een laddertje moet de breker op het plankier komen. Deze boorgaten, en dat zijn er heel wat, zijn rijke vindplaatsen. Het meest worden “litschen”(Carbonische zandsteen), de arbeiders zeggen “kriet”, aangetroffen die als schrijfkrijtjes gebruikt worden. Zelfs scherven van kapotte ouderwetse grammofonplaten worden als prima schrijfgerei gebezigd.

Men breekt één stoel per dag uit, waarbij de meeste blokkrekers als rechtshandigen rechts aan het voorliggende werkfront beginnen. Deze stoel wordt in één keer tot beneden uitgehaald en gaat in zijn geheel om. Daartoe is hij van boven schuin vrijgemaakt. Er wordt een rol onder geplaatst, zodat de stoel niet meteen omvalt. Hele hoge stoelen worden soms “afgehaald”; gebroken op een bepaalde hoogte ergens bovenaan. De stoelen braken op de legers, fijne fossielenlaagjes in het gesteente.

De eerste stoel is het “schaap”. Ook dit gaat er in één keer uit, alhoewel in de eerste jaren van de exploitatie door Lemmens ook gebruik gemaakt wordt van een “kast”. Dit wil zeggen dat de eerste stoel in twee stukken gewonnen wordt. Het “schaap” moet 80 cm diep zijn. De te steken dieptes staan op de gebogen beitels (beschermd de handen tegen schaafwonden) aangegeven. Men steekt iets dieper om het begin van het steken en zagen van de links ernaast komende stoel te vergemakkelijken. Het “schaap” wordt rondom helemaal vrij gemaakt, zodat het alleen nog maar aan de achterkant vast zit. Dan wordt deze massieve mergelblok in zijn geheel uitgebroken. Maar het werken daarna in het “schaap” met een maximale breedte van 70 cm, voor het uithalen van de tweede stoel, is geen pretje. Die tweede stoel is de

“pikstool”. De ruimte om te werken is zoals al gezegd niet royaal. Dan volgt nog een derde, vierde, vijfde en zesde stoel. Dan was de maximale breedte van de gang bereikt.

In de periode Lemmens wordt afwisselend gewerkt met de korte en lange beitels. De werklieden werken het liefst met de lange beitel uit één stuk. Soms wordt de korte beitel verlengd, maar hier wordt niet graag mee gewerkt. Al is het voor de werkgever wel kostenbesparend. Bij het werken met de beitel wordt die iets schuin gehouden, zodat de weerstand van het gesteente minder wordt. De steekbeitel is van rond, uitgesmeed, dus gehard staal. De blokbrekers noemen de beitels “bergbeitels”. Er worden een tweetal zagen gebruikt, de blokzaag voor het zagen van de blokformaten en de opzetzaag voor de “heuje” en “vääre”. Als de blokzaag versleten is, eindigt hij vaak als opzetzaag. Recycling dus. De blokzagen zijn 40 cm hoog en 1 meter lang. De steel is vierkant en hij loopt conisch uit. Ze kwamen uit Houthem van de fa. Philippens. Het handvat kan in 4 verschillende richtingen worden vastgeklopt.

Eén stoel per dag, dat wil zeggen in een week de maximale gangbreedte en het werkfront 80 cm voorwaarts opgeschoven. Het tweetal vordert dus met een snelheid van 80 cm per week. Maar omdat er meerdere ploegen aan het werk zijn op andere werkfronten, vooral na de oorlog is er een topproductie, wordt in nog geen twintig jaar tijd nagenoeg het nu nog bestaande deel van het gangenstelsel uitgegraven.

Als de blokbreker zijn werk gedaan heeft, het losbreken van de stoel, gaat de zager aan het werk. Uit de stoel worden meestal het formaat Kannerblokjes gezaagd. Hoofdzakelijk voor het gebruik in binnenmuren. Voor het spaarzamer gebruik in buitenmuren

worden de maten 15, 18, 21, 24 en 27 hoog en 50 cm lang aangehouden. Zelfs ongezaagde blokken 60 bij 80 cm kunnen geleverd worden.

Een formaat Kannerblok in de groeve, vochtig dus, weegt 30 kg, heeft een inhoud van 0,0192 m³ en brengt in de jaren direct na de oorlog zo’n 32 à 35 cent op. Toussaint Lemmens: *“Het loon voor de brekers en zagers werd door ons apart uitbetaald. Voor de brekers 10 ct. en de zagers 7 ct. per blok van 25 cm hoog, 20 cm dik en 40 cm lang. Eén of beiden moesten de blokken mee laden. Ze waren dan volledig verzekerd. Voor de blokken die ze in de vrije tijd maakten kregen ze 25 ct. Later konden ze naar keuze geheel voor eigen rekening werken, dan werd 30 ct. betaald. In een gedeelte van de groeve links voorbij de schacht, was de mergel heel hard, dus van heel goede kwaliteit, zeer geschikt voor buitenwerk. Op die plaats heeft Pie van Kan gewerkt. Omdat de mergel zoo hard was, kreeg hij 3 ct meer per blok.”* Per dag wordt een stoel gebroken en afhankelijk van de totale hoogte (bijvoorbeeld 4,50 m hoog, de breedte is vaak 53 cm en men gaat 80 cm diep) wordt dit verzaagd tot circa 100 Kannerblokjes, wanneer de mergel niet verontreinigd is. De bouwsteenopbrengst varieert van 60 tot 100 blokken, onder andere door breukvlakken, inspoeling van mineralen, fossielenlagen, karst of vuurstenen. Met die verontreinigingen valt het in de Roothergroeve in het algemeen wel mee, voor wat betreft de hardheid zijn er verschillen. De kwaliteit verschilt van plaats tot plaats. Meestal is de kalksteen te zacht om te gebruiken als bouwsteen in buitenmuren, inherent aan de Kalksteen van Nekum waarin de gangen gebroken worden. Toch is er één gang geweest, waar de kalksteen zo hard was dat hij als Sibbersteen verkocht is. Deskundige werklieden bemerken dit kwaliteitsverschil onmid-

► AFBELDING 18: *Joep Indebraekt, zager. Lei Notermans, (blok) breker.*

dellijk bij het zagen. De meeste Rooterblokken worden in de bouw gebruikt bij het metselen van funderingen, kelders en tussenmuren. Voor het gebruik in buitenmuren zijn ze kwalitatief minder geschikt, al zijn heel wat tuinmuurtjes uit deze blokken opgetrokken.

In de periode Lemmens vervoeren vrachtwagens de blokken de groeve uit. Een vracht bestaat uit 100/150 blokken. De gebruikte vrachtwagens laden maximaal 4,5 tot 5 ton vracht. De werklieden: zagers, brekers, losarbeiders en vrachtrijders werken het gehele jaar door. Ze hebben zo een vast inkomen, zijn verzekerd en bouwen pensioen op. De arbeidsvoorwaarden voldoen aan de regels. De blokken die niet verkocht worden, worden opgeslagen in de gangen. Er is altijd voorraad aanwezig.

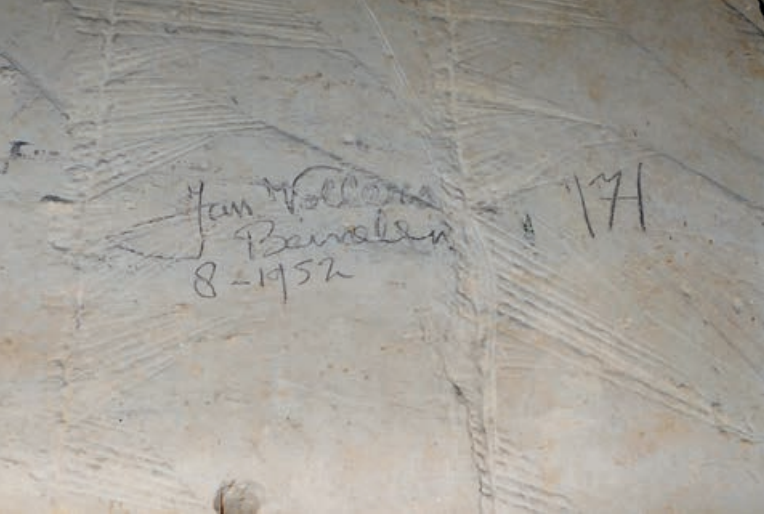
De maximale gangbreedte is voorgeschreven en bedraagt 3.60 m. De pilaren die blijven staan om de deklagen te dragen zijn gemiddeld 6.50 m in het vierkant. Ook bij slechte mergel moet doorgewerkt worden tot de wettelijke maten bereikt zijn. En met name bij slechte plafonds is wel vaker iets naar beneden gekomen. Je zult op een ongelukkig moment maar op zo'n stellage staan.

De omgelegde stoel wordt dus verzaagd in het formaat Kannerblokjes met de maten 20, 24 en 40 cm, waarbij 24 altijd de hoogte is. Een goed tweetal haalt een productie van 400/450 blokjes per week. Omdat later altijd op het leger gemetseld moet worden - zo is de steen ontstaan en dus het sterkst - moeten de blokjes

ook zo gezaagd worden. Mergel is immers een sedimentgesteente. Vergelijk het met de bladzijden van een boek, die op elkaar liggend maximale draagkracht bewerkstelligen. De metselaar kan zich niet vergissen, omdat de 24 cm altijd de hoogte aangeven. De professionele metselaar krast, indien nodig, met de nagel van zijn duim in de blok om te weten hoe hij de blok moet plaatsen.

Het totale gangenstelsel maakt een solide indruk. De gangen zijn recht gezaagd volgens de voorschriften en ook de kruisgangen ontbreken. Het is een mooi en regelmatig onderaards landschap, dat een sfeer uitstraalt van gedegen vakmanschap. Het gangenstelsel is uitgedoken in drie verschillende kalksteenlagen:

◀ AFBELDING 19: Opschrift Jan Vollers.

en in Eindhoven voor bergingen van Philips woningen links van het spoor. In Maastricht is nu nog de ommuring van het zwembad Jekerdal een stille getuige.

De mosasaurus van Bemelen

In het begin van de vijftiger jaren is Jan Vollers, zoon van de gemeentesecretaris van Bemelen en organist van de parochiekerk (een triviaal feitje: schrijver van de muziek van het carnavalsliedje van de Bemeler "Berggeite" "Ein sjoëtel beer"), met regelmaat in de groeve aanwezig om zijn collectie Krijtfofossielen aan te vullen met nieuwe specimen. Hij heeft hiervoor schriftelijke toestemming van de heer Jac. Lemmens. Vollers is een inwoner van Bemelen, H.B.S.-er en amateurpaleontoloog-geoloog. Iedere vrije dag "*liep hij de werklui voor de voeten*" en weet hij een uitgebreide verzameling op te bouwen.

Oktober 1953 stoten zager Joep in de Braekt en blokbreker Sjeng Budé tijdens hun werkzaamheden aan één van de toenmalige werkfronten van Roothergroeve II op grote fossiele resten van een onbekend zeedier. Als dat Jan ter ore komt is hij er als de kippen bij en onderkent meteen de grote waarde van de vondst, waarschijnlijk een mosasaurus. Hij trakteert de baas op een doosje sigaren, diens zoon Toussaint - de opzichter - op een pakje sigaretten en... de koop is beklonken.

Vollers neemt de mosasaurusresten die in de Braekt en Budé inmiddels hebben uitgezaagd en

- 34 de Kalksteen van Meerssen (entree in de Schoorberggroeve), Kalksteen van Nekum (bijna het gehele stelsel) en Kalksteen van Emael (het zogenaamde Sibbergedeelte). Als gevolg van de activiteiten in de dagbouwgroeve van de NEKAMI, bevinden zich gevaarlijke plekken daar waar de mergelwinning in de dagbouwgroeve zijn concessiegrens vindt. De dagzomende gangen zijn buiten met aarde aan het oog onttrokken. Vanuit de open groeve wijst nu niets meer op een aangesneden gangenstelsel. Om een indruk te geven waar de gewonnen stenen zoal gebruikt worden hier een kleine opsomming (met dank aan Toussaint Lemmens): Het bevrijdingsmonument in Raalte, restauratie van de kerktoeren van Havert (D), restauratie van kerk en toeren in Bocholt (B), zichtbaar blijvende binnenmuren in school van Hamoir (B), voor buitenmuren woning in Sibbe, woning tegenover de ingang van een groeve in Zichen (B), in de omgeving van Luik op tientallen plaatsen, in woningen voor kelders en binnenmuren

► AFBEELDING 20: Afbeelding *Mosasaurus hoffmanni* in de groeve.

terzijde gelegd, mee naar huis. Duidelijk is aan het werkfront te zien, dat er nog veel meer resten in de mergelwand zitten. De uitgebroke botten, waaronder onder andere kaakfragmenten, behoren tot de schedel. Ter plekke zijn nog niet alle fossiele resten uitgezaagd en een groot stuk van de wervelkolom van het prehistorische dier zit opzij opgesloten in een pilaar. Bij Toussaint Lemmens thuis is buiten medeweten van Vollers een onderkaak ondergebracht. De werklieden zijn niet allemaal gecharmeerd van Jan Vollers. Die loopt hen zoals gezegd te veel voor de voeten.

Dr. Kruytzer van het Natuurhistorisch Museum in Maastricht bevestigt het vermoeden van Vollers: *Mosasaurus hoffmanni*. De zeer talrijk opgekomen pers bestempelt deze vondst meteen tot de grootste Nederlandse geologische vondst van de twintigste eeuw. Alhoewel: een op zijn minst evenwaardige vondst is *Mosasauros Bèr*, *Prognathodon saturator*, door SOK-lid Rudi Dortangs in de ENCI-groeve gevonden in het jaar 1998, waarvan de berging en het finale tentoonstellen in het Maastrichtse Natuurhistorisch museum heel wat voeten in de mergel gehad heeft.

Voor Jan gaat alles mis wat daadwerkelijk mis kan gaan. Resten van de mosasaurus die hem zijn toegezegd en die hij wilt komen

ophalen met een in de haast geregeld karretje, blijken spoorloos verdwenen en de stukken die nog in de vaste mergelwand zitten, mogen niet uitgehaald worden. Dit omdat de exploitatie op dit moment een andere richting uitgaat en er strenge wettelijke voorschriften van het Staatstoezicht op de Mijnen zijn, die een maximale gangbreedte en pilaardikte voorschrijven en niet overschreden mogen worden. Waar was het restant van de fossielen gebleven?

Pas in maart 1954 worden de fossielen weer aangesneden en klaargelegd. Voor wie? Niet voor Jan, want als hij ze wilt komen ophalen, zijn ze wéér verdwenen. Ze duiken op bij een 81-jarige

◀ AFBEELDING 21: *Mosasaurus hoffmanni*, de *Mosasaurus* van Bemelen, in het Natuurhistorisch Museum van Maastricht.

Valkenburg (gerechtigheid!), een van de pronkstukken van het Maastrichtse museum zal worden. Toch is hier in Bemelen, door winstbejag, een unieke kans verspeeld om het eerste nagenoeg complete skelet van een mosasaurus uit Limburgse bodem te bergen.

Toch, je zult maar blokkbreker zijn. Blokken met fossiele resten erin zijn, behalve aan een fossielenverzamelaar, niet verkoopbaar en vullen dus de werkmansbeurs niet. Werken zonder financieel rendement is immers niet effectief als je per blok wordt uitbetaald. En als je dan wat bij kunt verdienen, als een aardig extraatje lonkt, dan kan ik me best voorstellen dat er wel stiekem wat te regelen valt met die fossielen. Als men dus, toen duidelijk werd dat de vondst waardevol was, de arbeiders

een financiële vergoeding of tegemoetkoming in het vooruitzicht had gesteld, dan zouden waarschijnlijk de stukken niet onderhands verkocht, de mosasaurus redelijk compleet gebleven zijn en Jan Vollers, die als eerste de vondst op waarde schatte, in zijn waarde gebleven zijn. Toen de vondstplek, er zaten nog ribben en wervels in de nooit uitgebroken aangrenzende pilaar, uiteindelijk ten prooi viel aan de afgraving van de NEKAMI, was het definitief gedaan met de mosasaurus van Bemelen.

Op de centrale hoofdgang in de Roothergroeve staat aan het doodlopende einde een opschrift: *“Wij kwamen nog eens kijken hoe de plaats er nu uitzag waar de Mosasaurus gevonden werd.*

fossielenverzamelaar in Valkenburg, die ze meer dan waarschijnlijk van één of meer werklieden, de naam van de “Lange” van Kan wordt genoemd, (zonder toestemming van de baas) ter plaatse in de groeve zelf heeft aangekocht.

Deze E. Casselli verkoopt ook fossielen en op deze wijze is een groot gedeelte van het skelet verdwenen. Jan voelt zich van die tijd af “bezeikt” en kan hier niet goed mee overweg. De prachtige vondst wordt dé zwartste tijd uit zijn leven. Ontgoocheling rest. Vollers staat zijn stukken van de “Mosasaurus van Bemelen” af aan de wetenschap, zodat in Leiden een reconstructie gemaakt kan worden van het gehele dier, dat later, aangevuld met stukken uit

► AFBELDING 22: Opschrift laatste bezoek Jan Vollers aan de groeve.

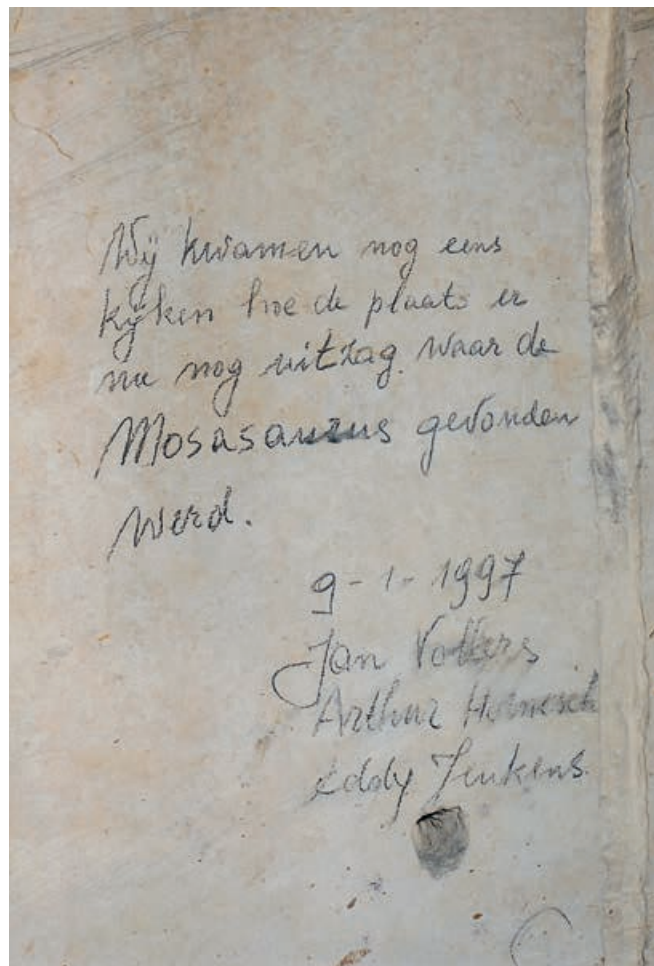
9-1-1997 Jan Vollers, Arthur Hornesch, Eddy Jeukens." Korte tijd later overlijdt Jan Vollers door een noodlottig ongeval, op 16 januari 1997. Hij is op weg naar het zwembad De Dousberg in Maastricht. Een wijkverpleegster ziet op de Ruttensingel zijn snorfiets over het hoofd bij het uitstappen. Jan komt ongelukkig op zijn hoofd terecht. Postuum heb ik in mijn beheerderstijd de hoofdgang van de Roothergroeve tot de "Jan Vollersgang" omgedoopt.

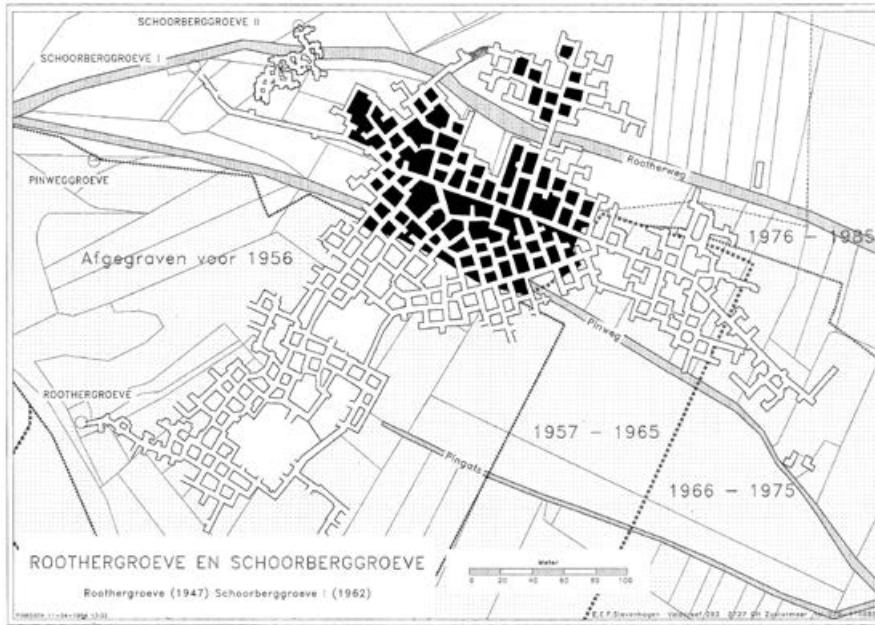
In mei 1954 vraagt het Bestuur van de stichting R.K. Weeshuis aan het Mijnwezen of onder één van haar percelen, een vijftal, waaronder Lemmens werkzaam is, soms de Mosasaurus gevonden is. Het blijkt dat onder die bewuste percelen door Lemmens nog geen ontginning heeft plaatsgevonden.

Het dient vermeld dat bij het uitdiepen van de blokkenschacht men ook dwars door botfragmenten heeft doorgegraven. Er is sprake van één kuub Mosasaurusresten. Omdat bij dit uitdiepen geschoten wordt zijn die resten versplinterd. Ook heeft Jo Vroemen (Sjo Vroemen?) resten van een zeeschildpad uit de Roothergroeve aan Casselli verkocht. Deze blokkbreker scharrelt graag rond op zoek naar fossielen. Ook enkele andere blokkbrekers verdienen zo een centje bij.

De NEKAMI rukt op

De NEKAMI gaat voortvarend aan de slag met de exploitatie van de dagbouwgroeve. De omwonenden zijn onaangenaam verrast

◀ **AFBEELDING 23:** *Overzicht voortgang afgraving NEKAMI door Ed Steenhagen (1994). De zones begrenst door stippellijnen geven de perioden aan van afgraving in dagbouw. De zwart gekleurde pilaren geven de huidige Roothergroeve weer.*

één werknemer handmatig uitgegraven, met successievelijk nazakkende in elkaar passende betonnen rioleringsbuizen.

Lemmens heeft inmiddels al op één plaats onder de Rootherweg doorgegraven en daar al gangen laten uitwerken; hij krijgt op 23 januari 1956 toestemming dat op nog een tweetal plaatsen te mogen doen. Een jaar later verzoekt hij om toestemming om de afstand tot de Rootherweg en Pinweg in een achttal concessies te mogen veranderen van 25 m naar 10 m. Daarvoor moet artikel 15 van het Groevenreglement 1947 (de "Bijbel" voor de exploitanten) worden aangepast. Dit

door niet alleen de stofoverlast, maar vooral het vele schieten in de dagbouwgroeve (losmaken van het gesteente met behulp van explosieven). Er zouden al vensters van woningen zijn stukgesprongen.

In 1955 graaft personeel van aannemer Lemmens een nieuwe luchtschacht, vlakbij de plek waar de mosasaurusresten geborgen zijn. Deze schacht verdwijnt later ook door afgraving.

Ze lag recht tegenover het eenzame huisje van Sjang Heuts; coördinaten $x = 182.760$ en $y = 316.625$. De schacht wordt telkens door

wordt gehonoreerd.

Februari 1957 vermeldt Lemmens in zijn schrijven aan het Staatstoezicht op de Mijnen dat hij Ben Budé uit Berg en Terblijt als zijn groevenopzichter heeft aangesteld en de opgedragen voorzieningen (o.a. ijzeren stutbalken en het verwijderen van loszittende plafonds), zoals geordonneerd, hebben plaatsgevonden en verder "dat wij herhaaldelijk klachten binnenkrijgen van de in de groeve werkzame personen, dat door het losschieten van mergel door het aangrenzende bedrijf van de NEKAMI zeer zware schokken

► **AFBEELDING 24: Productie Roothergroeve 1947 - 1964, compilatie John Hageman.**
 Een voorbeeld: in 1947 werden 415 m³ blokken gebroken. Dit zijn 415 m³ : 0,0192 m³ (inhoud formaat Kannerblok) = 21.615 blokken formaat Kannerblok. De jaren 1948 t/m 1957 waren topjaren voor wat betreft de bouwsteenontginning. Juli 1965 valt definitief het doek.

en trillingen worden waargenomen, waarbij wordt geconstateerd, dat hierdoor vele gangen, welke altijd vaste plafonds bezaten, zich los hebben gezet en zodoende gevaar voor de veiligheid der groeve opleveren. Er wordt op goede gronden verondersteld, dat de schietladingsen der NEKAMI te zwaar worden genomen. Wij zouden derhalve gaarne zien, dat U hier eens aandacht aan schonk."

In juni volgt hierop: "dat één der afscheidingsmuren door luchtdruk is ingestort. Deze afscheidingen werden aangebracht op Uwe aanwijzing tot afsluiting van enkele gedeelten der groeve, welke niet toegankelijk meer mochten zijn." Er worden onmiddellijk maatregelen genomen: het doorspelen van de tijdstippen waarop geschoten wordt aan de groeve-opzichter en het halveren van de afscheidingsmuren in het gangenstelsel, zodat de luchtdruk na de explosies een uitweg kan vinden.

Aan het leiding geven aan de werkzaamheden door Ben Budé komt al na enkele maanden op eigen verzoek, in augustus, een einde. Er zijn teveel fricties tussen Budé en de blokkbrekers. Men leze in het rapport van het Mijnwezen: "De mensen in deze groeve worden door Lemmens betaald naar 't aantal blokken dat ze gebroken hebben. Nu komt 't voor dat er mensen zijn die een werk lang pech hebben gehad met 't blokkbreken, doordat er veel blokken stuk gingen t.g.v. de ongunstige samenstelling van de steen. Ze vragen

JAAR	LOSSE MERGEL IN TONNEN	MERGEL-BROKKEN IN TONNEN	BLOKKEN IN M ³	HOOGSTE AANTAL ARBEIDERS / MAAND	OPMERKINGEN
1947	1740	220	415	21	
1948	1685	565	3739	22	3746?
1949	2555	-	3971	26	
1950	8985	35	2536	11	
1951	127	639	2368	11	
1952	89	121	931,06	7	914?
1953	320	185	1992,34	8	1989?
1954	472	509	2408,5	12	
1955	64	329	3649,5	14	3551?
1956	63	255	3018,43	14	
1957	78	279	3046,74	14	
1958	15	66	642,5	7	
1959	31	86	333	2	
1960	15	104	749,82	3	748,82?
1961	19	122	733,14	4	
1962	17	52	531,57	2	438,37?
1963	21	53	400,3	2	372?
1964	11	24	225	2	*

*Augustus 1964 worden de laatste 178 blokken gebroken.

dan aan Budé meer blokken aan Lemmens op te geven dan ze in werkelijkheid gedolven hebben. Budé doet dit niet, het gevolg is kwade gezichten. In verband met bovenstaande voelt Budé er niets voor om opzichter te zijn (...)." Dus wordt de vergunninghouder Lemmens zelf opzichter, zolang hij geen andere persoon kan voordragen. Lemmens krijgt in februari 1958 met een werkelijk groot probleem te maken: de geringe vraag naar mergelblokken. De voorraad mergelblokken stapelen zich in de groeve problematisch op. De situatie

wordt zo ernstig, dat hij een aanvraag doet om weer een doorgang onder de Pinweg door te mogen maken en daar een concessiegebied beneden de Pinweg te gaan exploiteren. Hij motiveert dit met de opmerking dat op diverse werkpunten het werk noodgedwongen moet worden gestaakt, omdat de geproduceerde blokken niet meer kunnen worden opgeslagen in de onmiddellijke nabijheid en transport grote kosten met zich meedraagt en ook breukverlies dan een negatieve rol gaat spelen. Hij verwacht dat de steen ten zuiden van de Pinweg van goede kwaliteit zal zijn. Verder zijn er ook in zijn concessiegebied geen plaatsen meer aanwezig waar nieuwe gangen kunnen worden aangezet, gezien de slechte kwaliteit van de daar aanwezige mergellaag en de opgestapelde blokkenvoorden. Fijntjes merkt hij ook op dat de werkgelegenheid in het gedrang komt. In juni volgt de toestemming.

◀ AFBELDING 25: Boottochtje in de Roothergroeve.

De jaren 1948 t/m 1957 waren voor Lemmens de topjaren voor wat betreft de bouwsteenproductie. Maar dan schrijft de Inspecteur-Generaal der Mijnen, Ir. A.H.W. Martens in september 1959 in zijn jaarverslag: *“De productie van mergelblokken vertoonde ook dit jaar een dalende tendens. Vooral in de 1ste helft van 1958 deden de gevolgen van de conjunctuuromslag zich in ernstige mate gevoelen. Voorts zijn structurele verschijnselen in de tegenwoordige bouwwijze n.l. de toepassing van andere materialen, zoals bekledingsplaten, betonskeletten enz., oorzaak dat de vraag naar mergel als bouwsteen vermindert.”*

Lemmens en de NEKAMI zitten zo gezegd behoorlijk op elkaars lip. De verstandhouding is niet negatief, maar de wederzijdse concessiegrenzen zijn soms behoorlijk ingewikkeld.

Een voorbeeld van juni 1958: *“voor wat betreft perceel 4110 (...) vanaf het noord-oostelijk hoekpunt van perceel 4108, 110 meter langs de zuidelijke kant van de Pinweg in oostelijke richting; vanaf dit punt loodrecht op de Pinweg 35 meter in zuid-westelijke richting en vanaf dit punt in rechte lijn naar het zuid-oostelijk hoekpunt van perceel no. 3167.”*

Ohne Wörter ...

In een schrijven van 27 maart 1961 doet Lemmens weer een verzoek ten zuiden van de Pinweg te mogen laten breken. Nu op een andere plaats. Het blijkt dat in 1958 na de doorbraak de exploitatie daar (ten zuiden van de Pinweg) al gauw moest worden beëindigd omdat de te winnen steen ongeschikt wordt geacht. Een inspectie van het Mijnwezen in de Roothergroeve in mei 1963

levert geen rooskleurig rapport op van de werkzaamheden. De exploitatie loopt zagezegd op de laatste benen. *"In Roothergroeve II vindt de ontginning nog maar alleen plaats onder perceel sectie A no 8. Onder perceel sectie A no 190 bevinden zich nog ± 10.000 stuks mergelblokken; deze zullen voor 1 Augustus '63 worden weggehaald, waarna het gedeelte van de groeve gelegen achter perceel sectie A no 2138 zal worden afgesloten, in verband met de bovengrondse ontginning van perceel sectie A no 30 en 31."*

Op 24 april 1964 een schrijven van Jac. Lemmens aan *"De Heer Inspecteur-Generaal der Mijnen, Apollolaan 9, Heerlen: Geachte Heer, Bij deze zouden wij U willen berichten, dat met ingang van 27 april a.s. de mergelgroeve "t Rooth" te Margraten tijdelijk voor onbepaalde tijd gesloten zal worden. De groeve zal in deze periode slechts sporadisch toegankelijk zijn voor het afvoeren van de nog aanwezige voorraad mergelblokken en voor het maken van een kleine hoeveelheid mergelblokken voor een eigen bouwwerk. Aan de ingang der groeve is een mededeling aangebracht, dat de groeve gesloten is en verboden toegang. De sluiting is een gevolg van het feit, dat de afzet der productie stagneert, terwijl een grote voorraad aanwezig is in de groeve."*

Augustus 1964 worden de laatste 178 blokken gebroken. Juli 1965 valt definitief het doek...

Bootjes in de Roothergroeve

De Roothergroeve heeft in de 70-er jaren een "waterslot". Na de dalende ingangspartij bereikt men een 30-tal meters verderop de ingangstunnel die toen onder water stond. Door de slechte afwatering van de Rootherweg loopt regenwater de groeve binnen en komt het laagste punt, de ingangstunnel, onder water

te staan. Alleen durfwallen bereiken met een bootje de achterliggende droge gangen. Lieslaarzen zullen misschien ook een optie geweest zijn, maar al is de waterdiepte niet extreem, ter plekke is ze moeilijk in te schatten. Een natuurlijke barrière dus en een prima afschrikmiddel. Vandaag de dag is de waterdiepte nog als verkleuring op de wand af te lezen. Als de afwatering door de gemeente ter hand wordt genomen is het met het spelevaren gedaan.

Nogmaals bezoekt de dood de groeve

Op zondagmiddag 12 januari 1975 vinden wandelaars op een 20-tal meter van de uitgang verwijderd in de niet afgesloten groeve het stoffelijk overschot van een onbekende man.

De Limburger, woensdag 15 januari 1975, pagina 3: *"Identiteit van in grot gevonden lijk bekend. Gulpen -De rijkspolitie in Gulpen heeft in samenwerking met de recherche in Haarlem het stoffelijk overschot geïdentificeerd van de man die zondagmiddag in een mergelgrot bij 't Rooth, gemeente Margraten, werd gevonden. Het is de 61-jarige loodgieter Jacob V. uit Haarlem. Hij was gehuwd en had enige getrouwde kinderen."* Uit een sectie blijkt dat de man een natuurlijke dood is gestorven.

De Roothergroeve als vleermuisreservaat

Op 11 oktober 1979 schrijft de familie Lemmens aan het Natuurhistorisch Genootschap in Limburg (NHGL) *"dat de percelen waaronder de Roothergroeve zich uitstrekt en voor zover bij onze*

42

▲ AFBEELDING 26: *Silhouetten van de kunstenaars.*

familie in eigendom, onlangs door ons zijn verkocht aan de heer P .Pakbier. Diezelfde heer P. Pakbier verleent op 20 oktober 1979 het Natuurhistorisch Genootschap in Limburg toestemming om de groeve te gaan beheren als vleermuisreservaat en studieobject voor haar Studiegroep Onderaardse Kalksteengroeven, kortgezegd: de SOK. Uiteraard met toestemming van Staatstoezicht op de Mijnen.

Het Natuurhistorisch Genootschap zal zorgen voor een deugdelijke afsluiting, spelregels en een beheerder. Staatstoezicht op de Mijnen keurt dit gebruik op 27 juni 1980 goed. Achtereenvolgens zijn Ed de Groot, Annelies Heijnen, John Hageman en François Creemers de beheerders. De onderaardse kalksteengroeve wordt

▲ AFBEELDING 27: *De dansende derwisjen.*

op 17 november 1987, samen met de aanpalende dagbouw-groeve, door het Rijk bestempeld tot beschermd natuurreervaat en cultuurmonument. De groeve zal hierdoor in de toekomst gevrijwaard blijven van verdere afgraving en onjuiste vormen van gebruik. Een prima bestemming: een natuurreervaat om vleermuizen de kans te geven om rustig en veilig te overwinteren! In december 1997 wordt door het NHGL de Stichting ir. D.C. van Schaïk opgericht als werkstichting, beheerstichting, voor de groeven van de SOK. Een goede keuze om Van Schaïk, de pionier van het Limburgse groevenonderzoek samen met Willy Verster, hiervoor als naamgever aan te duiden. De Roothergroeve wordt nu officieel een Van Schaïkgroeve.

Temporele Kunstwerken in de Roothergroeve

De Hogeschool Maastricht, Academie Beeldende Kunsten Maastricht, houdt in de maanden april en september 1998 in de "Roothergroeve" een "Mergelproject 1998". Het zijn projectweken van de afdeling beeldhouwen onder begeleiding van Lex Willems en Mathie Royen. Een 11-tal studenten gaat aan de slag en er wordt uiteraard optimaal gebruik gemaakt van de aparte ambiance die een onderaardse kalksteengroeve te bieden heeft. Het wordt een spel van licht en donker, van stilte en geluid. De absolute duisternis en stilte dagen uit tot bijzondere creatieve prestaties. De solitaire werkstukken, verspreid over een groot gedeelte van de groeve, worden met minimale middelen verwezenlijkt. Een selectie wordt opgenomen in het fotoboek "1111313". Het eerste deel van de titel verwijst naar de streepjstelling van de blokkbrekers in vroeger tijden en de cijfers naar de code om het kettingslot te openen en sluiten.

In mei en september 2000 volgen weer projectweken van de afdeling Beeldende Kunsten (beeldhouwen), nu in mei en september. Hogeschool Maastricht is inmiddels overgegaan in Hogeschool Zuyd. Weer onder projectbegeleiding van Lex Willems en Mathie Royen. Maar nu met liefst 21 studenten. Deze werkstukken zijn opgenomen in het fotoboek "Vrees en Verlengen". De titel verwijst naar een geciteerde tekst van Leonardo da Vinci uit het boek van Michael J. Gelb: "Denken als Leonardo da Vinci."

Ik mocht één van de twee voorwoorden schrijven en benutte de ruimte om een vogelvlucht te maken van 140 jaar Roothergroeve. Om te eindigen met: "En dan - einde 90-jaren - ontmoeten de Sokkers in het onderaardse (de uitingen van) kunstzinnige jongeren

die op uiterst individuele wijze het landschap eigenzinnig veranderen. Hun dialoog met het levenswerk - het tastbare testament - van de blokkbrekers brengt producten voort met een sterke zeggingskracht en diversiteit. Vaak vormen deze uitingen onverwachte, verrassende ontmoetingen. Het zijn temporele veranderingen met een heftige, kortstondige waarde. Een tijdelijk hergebruik van het onderaardse landschap. Het opschonen daarna getuigt van het juiste respect."

Heropening en sluiting "Sibberstelsel"

Op de jaarlijks verplicht aangeleverde groeve-plattegrond (Staatstoezicht op de Mijnen) is een gespikkelde Y-vorm ingetekend die ons, SOKkers, voor een raadsel plaatst. Een inwoner van Bemelen brengt uitkomst: "Dat is het stelsel dat gegraven is in de Sibberlaag vanaf de uitgediepte blokkenschacht. Lemmens won hier de hardere Sibbersteen."

SOKkers zijn onderzoekers en een werkgroepje van technisch geschoolden gaat in een tweetal sessies in juni 1999 aan de slag met een grondboor, diameter 7 cm, en verlengstukken om op een doordacht punt van bovenaf handmatig een verbinding naar een benedengang te bewerkstelligen. Dit met gebruik van een krat gevuld met flessen water om het boren te vergemakkelijken. Het handmatig boorwerk duurt liefst 2½ uur, voordat na 3.50 m de doorbraak in het (dubbel)stelsel volgt. Een behoorlijke kluiif, omdat de laag tussen de Kalksteen van Nekum (de Roothergroevegangen) en de Kalksteen van Emael (het Sibbergedeelte) bestaat uit afwisselende lagen zacht en zeer hard kalkgesteente.

Op een diepte van ± 2.00 / 2.70 en 3.30 m blijkt de mergelsteen zeer hard te zijn. Eenmaal het gat geboord wordt tijdens de

44 ▲ AFBEELDING 28: De kop van een handboor met flexibele spot en mini-camera.

2de werkronde door de technuten op de boorkop een flexibel gemonteerd halogeenspotje en mini-camera bevestigd en dit geheel in het boorgat neergelaten. Na een 30-tal jaren schijnt er weer licht in het benedenstelsel en het cameraatje laat ons de drie stokken van de “y” zien op de aanwezige mini-tv. De boorplek blijkt exact goed gekozen.

Leden van de SOK-werkgroep GRONOMA (Groevenonderzoek Noordoostelijke Maasdalhelling), besluiten op 9 juli 2002 de dichtgestorte toegang open te graven onder het motto “*Sesam open U*” en het stelsel vakkundig te inventariseren. De werkzaamheden starten om 11.00 u en om 13.20 u is de doorbraak geklaard. Bijna een uur later “glijdt” de unaniem gekozen vrijwilliger naar binnen. Na het maken van een werkplattegrond worden op een ander

▲ AFBEELDING 29: Heropening “Sibberstelsel”.

tijdstip alle opschriften geïnventariseerd en opgetekend. De bodem is opgehoogd door onder andere zaagafval en daardoor is de ganghoogte nu gemiddeld 1.80 m hoog. Om de oorspronkelijke hoogte te kunnen vaststellen wordt de schop ter hand genomen. Na 1 m diepte bereikt te hebben wordt gestopt met graven. De werkvloer zit nog dieper.

We noteren een tweetal ontginningsrichtingen: vanaf de schacht en vanaf het voormalige hamermolengebied. Het stelsel eindigt aan de andere kant vanaf de huidige toegang (hamermolengebied) recht door op de afgraving van de NEKAMI en richting de voormalige blokkenschacht, eveneens afgegraven door de NEKAMI-activiteiten in haar dagbouwgroeve. De huidige toegang wordt ondersteund door 3 metalen plafondbalken. Het stelseltje

► **AFBEELDING 30: Gronoma, veldwerk.**

maakt een weinig stabiele indruk en herbergt enkele grote brokken vuursteen in de wanden. Blokbrekers zijn werkzaam geweest van eind 1948 tot medio 1949. Er worden Kannerblokjes gezaagd. Opvallend zijn notities van afwijkende blokmaten.

Opmerkelijk is de vondst van een blokschaaf die in de hand genomen eenvoudigweg uiteenvalt. Verder één schoen en 2 "litschen". Metaaldetectoronderzoek leverde alleen spijkers op. Er heeft tot 30 cm hoogte water in het stelsel gestaan. Ed Stevenhagen verzorgde een professionele opmeting. Zwarte grond bij het voormalige hamermolengebied wijst op actieve champignon-teelt. De kweker schreef op de wand: "*H. Quaedvlieg, Limmel, 1953, champignonkweker.*" Hoelang dit onderstelsel heeft opengelegen is niet exact bekend. Waarschijnlijk tot aan het einde van de mergelwinning in Roothergroeve II, de blokberg van Jac. Lemmens, in de jaren 1965, 1966. Om veiligheidsredenen is het kleine stelsel op 5 september 2003 weer afdoende afgesloten en dichtgemaakt.

Inventariseren van de Roothergroeve

Na een eerste algemene inventarisatie door Jos Cobben en John Hageman, plattegrond schaal 1:1000 met daarop 204 genoteerde items volgt op 27 februari 2004 een nauwgezette inventarisatie door leden van de werkgroep GRONOMA van de SOK. Een plattegrond met schaal 1:1000 van 182.400 tot 182.700 horizontaal en 316.750 tot 316.000 verticaal (kaartblad 62-21 Topografische Dienst Nederland) wordt gerasterd in 22 kaartbladen, ieder op de

meer werkzame schaal van 1:200. Op iedere rasterkaart, genummerd van 1 t/m 22, wordt telkens cijfermatig aangetekend waar het opschrift e.a. staat. De corresponderende tekst e.a. wordt in een staat opgetekend en eventueel tekstueel inhoudelijk aangevuld. Dan volgt werkkaart 2, enzovoorts.

Het mag gezegd dat de kwantiteit en de diversiteit groot is: opschriften van blokbrekers, vrachtstaten blokkenvervoer, voorraadstaten, tekeningen, spreuken, inscripties, losse mergeltransporten, reliëfs, aantekeningen champignonteelt, handtekeningen Amerikaanse soldaten uit de Tweede Wereldoorlog, zedelijke tekstjes in de vorm van gedichtjes, vleermuisaantekeningen en namen wintertellers, weekstaten gebroken blokken, eigennamen (vaker met thuisadres) van blokbrekers, zagers, losarbeiders en

◀ AFBEELDING 31: Reddinghonden werkgroep Zeeland, tableau de la troupe.

relevante bezoekers. Peter Jennekens, John Hageman, Jacques Maes, Henk Ramakers, Walther Thiessens en Ger Wishaupt ronden deze inventarisatie af op 3 september 2004. Nu weer bladerend in deze inventarisatie laat de geschiedenis van deze onderaardse kalksteengroeve als het ware in flarden weer tot leven komen.

De Woefwoefdag

Op 16 mei 2004 komen een 15-tal honden met hun respectievelijke baasjes op bezoek. Allen lid van de RHWZ, de Reddinghondenwerkgroep Zeeland. Deze honden kunnen worden ingezet bij wereldwijde calamiteiten waarbij slachtoffers moeten worden opgespeurd. Een onderaardse kalksteengroeve is

een unieke trainingslocatie in eigen land. Enkele SOKkers spelen voor "slachtoffer" en verstoppen zich om beurten in de groeve. Het is de bedoeling dat de hond na betreding het geurspoor opsnuift van het "slachtoffer" en dat dan blijft volgen. Begeleid door het baasje en enkel getooid met een lichtband met belletje. Zelden zo'n mooie collectie lieve honden bij elkaar gezien en prachtig die interacties tussen hond en baasje. Ook in andere groeven van de Van Schaïkstichting zijn "Woefwoefdagen" georganiseerd. Een onbekende vorm van hergebruik van een onderaardse kalksteengroeve.

Succesvolle dwaaldag

Op 20 juni 2004 vindt in de Roothergroeve een noviteit plaats: iedereen mag de groeve op eigen kracht bezoeken, uiteraard voorzien van meegebrachte verlichting. De vertrektijd, het aantal personen, de naam en het tijdstip waarop de groeve weer wordt verlaten wordt opgetekend, zodat er geen bezoekers onverhoopt achter blijven na sluitingstijd.

In de groeve houden SOK-leden in oranje hesjes een oogje in het zeil en verstrekken indien gewenst deskundige info. Het wordt een unieke happening. In het verslag van de beheerder staat te lezen: *"de toegangspoort van de Roothergroeve wagenwijd open voor de geïnteresseerde bezoeker. Een kaartje kopen was niet nodig, want er was geen gids. Zelf rondlopen, dat was het motto. En dat hebben we geweten! Van 09.45 tot 17 u was het file-lopen bij de entree.*

► **AFBEELDING 32:** *Werkdag Stichting Ir. D.C. van Schaik. De reliëftekst van de Roothergroeve (maker Lei Notermans) is net door enkele deelnemers aan de werkdag opgeknapt.*

Honderden passeerden de inschrijftafel, in totaal 536 personen. Onze doelgroep schitterde door aanwezigheid: veel ouders met jonge kinderen. Maar ook mensen die emotionele banden met de groeve hadden, zoals oud-werknemers, of kinderen van, of buurtgenoten die nu eindelijk het "binnenwerk" wilden zien. De reacties van de mensen waren hartverwarmend: prima initiatief, vaker doen, we komen zeker terug, fijne herinneringen kwamen boven, etc.." Alleen maar positieve reacties en superlatieven ...

Explosieve werkdag

Op 22 april 2006 vindt in de groeve een Van Schaik stichting werkdag plaats. Op die dag zijn diverse leden actief bezig met onderhoudswerkzaamheden om het gangenstelsel op te schonen: zoals het verwijderen van zwerfvuil, de reliëftekst boven de ingangspoort van blokbreker Lei Notermans weer vrijmaken, reinigen en met verf oprispen, linten en afscheidingsmuurtjes repareren, kruiwagens met losse mergel vullen, het dalende ingangsgebied met die losse mergel egaliseren, enzovoorts. Bij deze laatste activiteit wordt daartoe onder andere ook vanaf de ingang gezien uit het eerste gangetje rechts de daar gestorte losse mergel opgeschept en verspreid in het ingangsgebied. Als het gangetje bijna leeg is vindt de zoon van de voorzitter van de Van Schaikstichting in een hoekje een kist... dynamiet! Welgeteld een 40-tal gehavende staven springstof.

De gewaarschuwde politie zet alle vrijwilligers stante pede buiten de poort, laat die afsluiten en de EOD bellen. Deze Explosieven Opruimingsdienst uit Culemborg heeft weekend en daarom wordt het kistje terug de groeve ingebracht en op maandag met een kneedbom tot ontploffing gebracht in het naastgelegen weiland. Er blijft niets van over, alleen een flinke kuil in de grond rest. In de groeve is springstof gebruikt om sneller progressie te maken bij het maken van verbindingsgangen. Bijvoorbeeld in de tunnel naar de nieuwe ingang en de toegang naar de ingang van het Sibberstelsel. Daarbij moet een slaghoedje gebruikt worden om de springstof tot ontploffing te brengen. De littekens van die ontploffingen zijn altemeerend op de wanden te zien. Bij die laatste werkzaamheden zijn twee werklieden gewond geraakt, waarvan één dodelijk. Mogelijk is toen dat kistje met explosieven begraven, weggestopt op de latere vindplaats.

▲ AFBEELDING 33: *Het kistje explosieven.*

◀ AFBEELDING 34: *Staven springstof. Op de wikkels rondom de staven staat de fabriek vermeld (buskruit-fabriek "De Krijgsman" uit Muiden).*

Champignonkwekerijen in de groeve

In de Telegraaf van 17 april 1936 staat te lezen dat in *"den Rootherberg te Bemelen"* een champignonkwekerij is aangelegd door de heren Frissen en Kreemers. In de Katholieke Illustratie van 27 mei 1936 staat een lovend artikel over *"Een nieuw bedrijf in Limburg. Ons bezoek aan een kwekerij van eetbare paddestoelen. De kweekwijze zelf is zeer eenvoudig. Het is als een recept uit een kookboek. Men neemt een hoeveelheid ouden paardemest, maakt daar een lang bed van en plant op 25 cm afstand de sporen, het z.g. kamperfoeliebrood, men bedekt dit alles met een laagje grond, één deel boschaarde op twee delen mergel. Men zorgt, dat het bed vochtig blijft en na veertig dagen kan men de vruchten plukken."*

Deze kwekerij van champignons in de Roothergroeve komt tot stand door de Commanditaire Vennootschap "De Nijverheid". Kweker is de heer Jan Schuffelers Jr. De foto's bij het krantenartikel laten beelden zien van grote geringde ijzeren vaten met water gevuld, een werknemer met een juk op de schouder met een emmer aan de ene en een gieter aan de andere kant, het keren buiten en binnen van de paardenmest, de langwerpige bedden, plukken en inpakken en uiteraard is de eigenaar in de groeve aanwezig om in zijn zondagse pak met een stokcarbidlamp in de hand zijn bedden begietende en plukkende werknemers "bij te lichten". Schitterend is de foto van de oude ingang, van binnen uit gemaakt, met twee naar binnen lopende werknemers. De maker zelf spreekt van *"de fantastische ingang van de grot."* Deze foto en nog een latere zijn de enige twee foto's die mij een indruk geven hoe de oude oorspronkelijke, verdwenen, ingang er heeft uitgezien. Helaas betreft het hier een slechte kopie van het originele krantenartikel en rest er maar één foto van de oorspronkelijke ingang.

► **AFBEELDING 35:** Oorspronkelijke ingang, van hieruit begint het verhaal van de Roothergroeve.

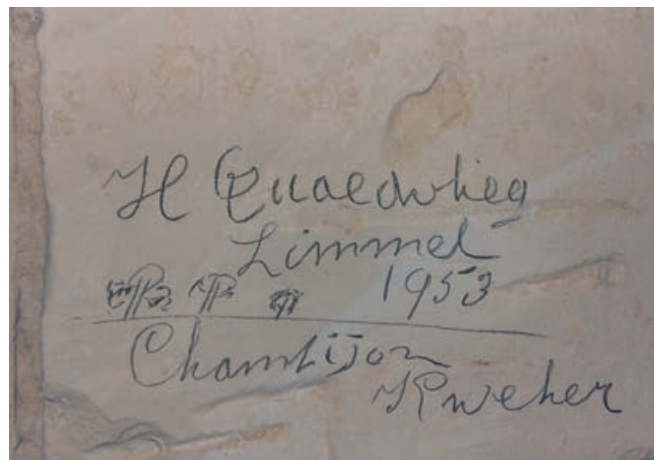
Aanvankelijk had ik de ijdele hoop dat dit de oudste verwijzing naar het begin van de champignoncultures in de Limburgse onderaardse kalksteengroeven was, maar Ton Breuls stuurde me fijntjes een kopietje van *“De Veldbode”* van 25 december 1915, waarin beschreven staat hoe reeds in augustus 1914 *“een kweker van Fransche afkomst”* onder een kogelregen kruipend de grens overkomt om vervolgens in de Apostelgroeve zijn champignonmétier te gaan uitoefenen. Dat geloof je toch niet!

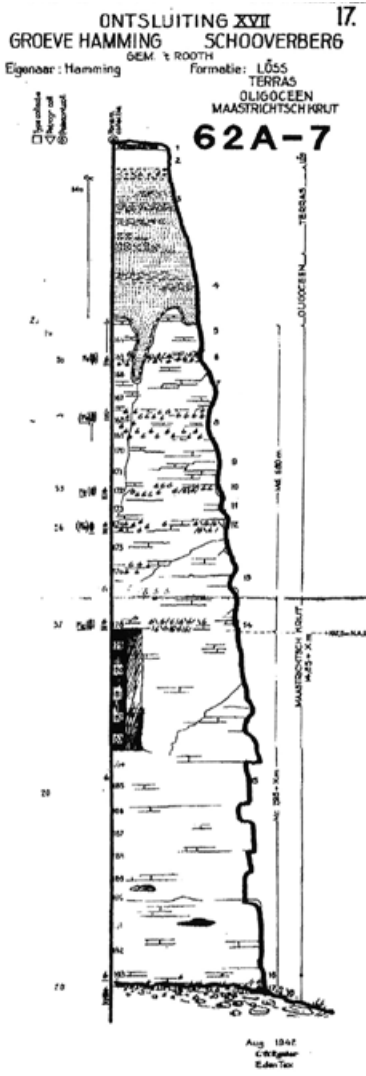
De hele Roothergroeve is in gebruik geweest voor het kweken van champignons. Vooral in de veertiger en vijftiger jaren. Terwijl elders in de groeve nog blokken worden gebroken, zijn er meerdere kwekers gelijktijdig actief. De (uiteraard gehuurde) kwekerijen zijn bijna allemaal afgesloten aan de kant van de hoofdgang, de Jan Vollersgang. Paardenmest wordt in de groeve uitgeladen en *“bewerkt”*: gefermenteerd, er wordt ammoniak toegevoegd en enkele keren met harken omgezet, losgemaakt. De bedden worden met mallen gemaakt, die omgekiept netjes afgeronde heuveltjes vormen. Het bekende beeld dus.

Begin zestiger jaren is het definitief gedaan met de blokkbrekerij én de champignonteelt.

Een ijzeren poort, restanten van afsluitmuren, wegroestende watervaten, een kapotte gieter en een handvol opschriften zijn de stille getuigen van wat eens een *“echte champignongrot”* moet zijn geweest.

► **AFBEELDING 36:** H. Quaadvlieg, champignonkweker, opschrift in het *“Sibberstelsel”*.

◀ **AFBEELDING 37:**
Lithostratigrafisch profiel van de groeve Hamming. Opgemeten in 1942 door C.G.Egeler en E.denTex. Ze hebben van meerdere ontsluitingen lithologische profielen genomen in die tijd. Er wordt gezegd dat ze zo aan de "Arbeitseinsatz" van de Duitsers konden ontsnappen. De afgebeelde groeve in de kalksteen van Nekum (Mc) zou de oude, oorspronkelijke ingang van de Roothergroeve zijn. De naam Schooverberg is niet correct. Het plaatselijk toponiem is "Schoorberg". De lokale bevolking sprak van "t Sjoor".

Groeve Hamming

Vader Hendrik Hamming, industrieel, wil een onderneming opstarten voor zijn jongste zoon Louis. Via bouwondernemer Lieben komt mergelwinning bij 't Rooth in Bemelen onder de aandacht, omdat daar prima kwaliteit mergel voorhanden is. In het kader van de wederopbouw na de Tweede Wereldoorlog was mergelproducent zijn geen onverstandige keuze en zo ontstaat in 1938 de NV Nederlandse Kalk- en Mergel Industrie, in de volksmond: de NEKAMI.

Naast de bedrijfsactiviteiten bij Bemelen, wordt hiervoor een deel van de groeve van de NV Kalkmergelmaatschappij "St. Pietersberg" aan de Mergelweg in Maastricht gehuurd en een contract afgesloten voor de levering van de ter plekke gewonnen grondstof. Zelf hier mergel winnen is geen optie. De NEKAMI was dus huurder én afnemer. Er is zelfs sprake van een win-win situatie, omdat de hardere brokken kalksteen, o.a. de hardgrounds, de heerdlagen, van weinig waarde zijn voor de mergelexportant NV Kalkmergelmaatschappij "Sint Pietersberg", maar wel uitermate geschikt voor het branden van kalk. Ook wordt er kalksteen aangevoerd uit een dagbouw-groeve aan de Maas in het Belgische Namen.

Er wordt in de groeve aan de Mergelweg in Maastricht, in 1938 dus, een fabriek gebouwd om de mergel te branden en te blussen. Na het blussen van de gebrande kluitkalk wordt de gevormde kalk gezeefd en gemalen. De fabriek gaat in 1939 in productie, met als directeur Louis Hamming. Er is nogal wat protest van de omwonenden, omdat men vreest dat de St. Pietersberg te zeer zal worden aangetast. Verder is er ook nog sprake van te verwachten stofoverlast. De fabriek zal tot 1962, dan loopt de concessie af, hier op St.-Pieter in gebruik zijn.

Onderaan de Rotherweg in Bemelen, die omhoog loopt naar het gehucht 't Rooth, wordt eveneens in 1938, een stevig stuk grond van herenboer Pierre Diederer uit Sittard gekocht, een eigen kalkoven gebouwd en de mergel, de kalksteen, in een dagbouw-groevengroef afgegraven. Die wordt de groef Hamming genaamd. De mergel wordt gebrand en dan geblust in de eigen fabriek in Maastricht (die aan de Mergelweg, toen Cannerstraat genoemd). Toegepast als bodemverbeteraar in de landbouw (landbouwpoederkalk), voor het zuiveren van drinkwater en het neutraliseren van zuurafval uit de chemische industrie. Extra geblust kon er mee gepleisterd worden. Ook als verf te gebruiken om kelders en binnemuren te witten, of als bindmiddel in de mortel.

Zoals genoemd loopt in 1962 de concessie van NV Kalkmergelmaatschappij "Sint Pietersberg" in de groef aan de Mergelweg af, omdat de grenzen van de concessie bereikt zijn en dus ook die van de NEKAMI. Vanaf dan concentreert zich de mergelafgraving en het productieproces van NEKAMI in de dagbouw-groef Hamming in Bemelen. Deze vormt de basis, het begin, van de latere grote dagbouw-groef NEKAMI in 't Rooth. Met o.a. Louis Hamming als vennoot. Hamming is de mergelexploitant die eerst onder zijn eigen naam en later als NEKAMI vanaf de oude ingang de oorspronkelijke Rotherweg-groef voor 60 % laat afgraven.

Kalkbranderij "De Valk"

In alle officiële stukken wordt er gesproken van kalkoven "De Valk". Volgens lokaal geoloog Sjeuf Felder is het meer gepast te spreken van een kalkbranderij, gezien het productieproces. De branderij ligt daar waar de Rotherweg, 't Schoor, van de Hackerboschweg

linksaf omhoog buigt naar het gehucht 't Rooth. De Valk is een initiatief van burgemeester Thomassen van Cadier en Keer. Opggericht door die gemeente in de crisisjaren tussen de twee wereldoorlogen als een project om werk te verschaffen. Al waren de hoogtijdagen voor het kalkbranden inmiddels gepasseerd.

De harde mergellagen, de tauw- of heerdlagen, waren het meest geschikt om kalk te branden. Bij dit proces wordt de kalksteen, de mergel, scheikundig geduid als CaCO_3 omgezet in CO_2 , kooldioxide, dat in de lucht verdwijnt en CaO , calciumoxide, overblijft dat dan kluitkalk of ongebluste kalk wordt genoemd. Wordt de kluitkalk met water geblust, dan spreken we van gebluste kalk. Die is voor meerdere doeleinden te gebruiken. De gebruikte mergel uit het Maastrichts Krijt heeft een bijzondere eigenschap als je een vergelijking maakt met andere gemalen kalksteenproducten. De reactiviteit is hoog en daardoor is de zuurbindende waarde ook hoog.

Na de laatste wereldoorlog exploiteert Louis Jennekens uit Valkenburg tot 1950 de branderij. Jennekens had aan de overzijde van de Rotherweg een kleine dagbouw-groef en groef van daaruit een onderaardse gang tot aan de Rotherweg om korter bij de branderij te komen.

Ook Franssen-Nelissen zijn hier actief in een dagbouw-groef en nemen later de groef van Jennekens over. Ze bouwen een houten stelling over de Rotherweg, waarover met een lier de kiepwagens met harde mergel richting de kalkbranderij worden getrokken. Als laatste neemt Stiphout de branderij van Exploitatie Franssen-Nelissen over en blijft hier actief tot 1963/1964. Dit onder de naam van poederkalkindustrie "De Valk". De concurrentie met grotere Belgische bedrijven is inmiddels te groot geworden. De werkzaamheden van de firma Franssen-Nelissen gaan naar de

NEKAMI, die al vanaf 1938 hier onder de naam groeve Hamming in dagbouw kalksteen wint en ook een eigen kalkoven heeft op haar terrein, kalkoven 't Rooth. Dit wordt de grootste entrepreneur ter plaatse, die in een behoorlijk tempo de Rother(kamp)groeve I en II uiteindelijk geheel afgraaft tot aan de hoger gelegen Pinweg en daarna het zo ontstane gat in het landschap van plaatselijk 30 m diep, contractueel helemaal moet opvullen. In 1954 wordt de NEKAMI in stukken officieel vermeld als Rotherkampgroeve III. Na dat opvullen rest de huidige situatie die de hectiek van tientallen jaren intensieve arbeid letterlijk onder de grond gestopt heeft. Dan houden de activiteiten hier ter plekke op, zijn de kleine dagbouwgroeven volgestort en kan de open groeve (achtereenvolgens: de groeve van de NEKAMI, Ankersmit, Ankerpoort en van Sibelco genaamd) niet meer uitbreiden in de richting van de nog bestaande Rothergroeve. De kalkbranderij, een dubbele oven (uniek met mergelsteen bekleed!) raakt snel in verval. Tot het einde van de 60-er jaren wordt het afgegraven gebied in de oorspronkelijke, agrarische staat terug gebracht. Daarna wordt de groeve niet meer opgevuld met terzijde gelegde dekgrond, grind en zand.

Op initiatief van de Vereniging tot Natuurbehoud Cadier en Keer wordt de branderij in 2003 gerestaureerd met medewerking van het IKL en Natuurmonumenten. Men wilde dit industrieel erfgoed voor verder verval behoeden. Ook de waterput tegenover de branderij wordt later gerestaureerd, ook weer op initiatief van de Vereniging tot Natuurbehoud Cadier en Keer.

Veel is verdwenen door afgraving, vooral in de 50-er jaren en alleen de niet opgevulde dagbouwgroeve, op 't laatst in het bezit van Sibelco, is gebleven. De Pinweggroeven 1, 2 en 3 zijn afgegraven en alleen een restant van de Rothergroeve, voornamelijk

ten noorden van de Pinweg, blijft gespaard en wordt nu beheerd door de Van Schaikstichting. Met toestemming van de eigenaar, dhr. P. Pakbier.

Veiligheid

Als beheer instantie van de groeve, met toestemming van de eigenaar, is het de zorg van de Stichting ir. D.C.van Schaik (VSS) dat voor de gebruiker de veiligheid, naar vermogen, optimaal gewaarborgd wordt en de risicofactor minimaal is. Om de conditie van het gangenstelsel te monitoren laat de VSS daartoe periodieke controles uitvoeren.

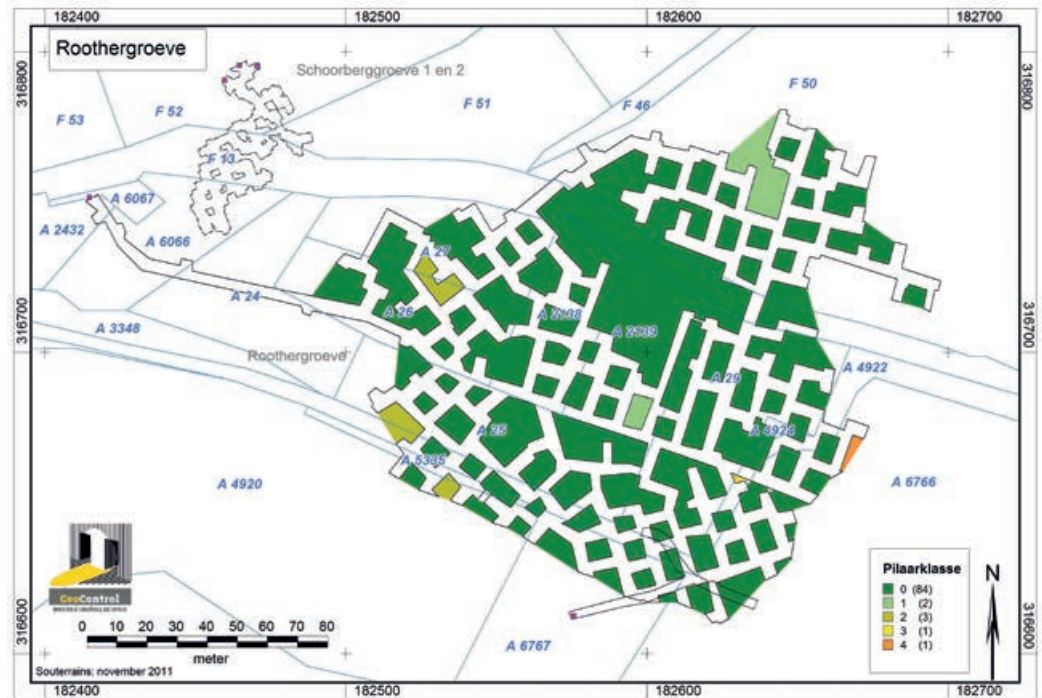
Arnout Sluysmans van Mergelbouwsteen Kleynen b.v. heeft al enkele keren QuickScans uitgevoerd: tijdens een rondgang visueel waarnemen waar gevaarlijke situaties zijn en die dan op de plattegrond intekenen of inkleuren, met daaraan gekoppeld een rapportje met deskundige adviezen, zodat de juiste maatregelen getroffen kunnen worden. Zelf kan hij ook gerelateerde acties ondernemen. Hij neemt waar dat het ingangsgedeeft en de daarop volgende tunnel door de hoge ligging van de ingang blijvende vorstschade heeft opgelopen en dat er op enkele plaatsen in het gangenstelsel rekscheuren zijn ontstaan door de vroegere mergelwinning in de aanpalende dagbouwgroeve van de NEKAMI. Loshangende plafondwakken, losse delen in het plafond van de groeve, worden dan door hem afdoende afgestoten en hij adviseert gevaarlijke gedeeltes af te sluiten door het afzetten van gangen met rood-wit gekleurde linten, of het opstapelen van afscheidende muurtjes.

Geoloog Roland Bekendam doet gesteente mechanisch onder-

► **Afbeelding 38: Pilaar stabiliteitskaart Roothergroeve, Roland Bekendam (2011).**

zoek. Hij inventariseert de dragende pilaren op drukschade en stelt van iedere individuele pilaar de stabiliteit vast. Die mate van stabiliteit is in zijn rapport in kleur op het gangenstelsel ingetekend, zodat je in één oogopslag een veiligheidsscan van de groeve voor ogen hebt. Hij schrijft: *“De pilaarstabiliteit in het gehele gangenstelsel is voldoende en er bestaat geen kans op een groot-schalige pilaarinstorting op de korte tot middellange termijn.”* Het is de taak van de beheerder ook zelf met open oog rond te lopen en mogelijke problemen te onderkennen en te melden.

Boven het begin van de ingangstunnel op enkele 10-tallen meters van de ingang is in het plafond een grote aardpijp aanwezig die in het maaiveld boven de groeve een doline veroorzaakt heeft. Er zijn in het verleden wat versterkingen aangebracht in het plafond met in de groeve achtergebleven treinrails, maar die waren

absoluut niet meer betrouwbaar. Een bottleneck in het groevelandschap, die in potentie bij het leeglopen van die aardpijp voor problemen zou kunnen zorgen. In juli 2005 is hier een betonskelet omheen aangebracht. Een wekenlange, technische klus, omdat aan de beide zijanten een stevig fundament moest worden gemaakt, waarop de 50 cm dikke, dragende betonwanden konden worden opgemetseld.

Dankwoord

Met dank aan Jacquo Silvertant, Louis Franssen, Ed de Groot, Willem Vergoossen, Joep Orbons, werkgroep GRONOMA (Ad Lagas, Jacques Maes, Walther Thiessens, Henk Ramakers, Jos Cobben, Peter Jennekens, Ger Wishaupt, John Hageman, Ger Beckers) voor hun gezelschap, medewerking en de aangeleverde informatie en materialen. Toussaint Lemmens, zoon van exploitant Jac. Lemmens én voormalig werknemer, wordt bedankt voor: briefwisseling, bezoeken groeve, bezoeken thuisadres, diverse interviews, fotomateriaal, plattegronden.

54

◀ AFBELDING 39: *Opschrift en tekening in de Roothergroeve.*

Mosasaurus hoffmanni

voor Jan Vollers

ondulerend, pagaiend
dodende dynamiek

majesteit, tiran
gerespecteerd predator

fameus, coryfee
l'animal de Maestricht

geketend hervonden
in verloren zeeën

imponerend, gloriërend
opnieuw

Krijtzeējuweel

John Hageman

De Roothergroeve vandaag de dag. Naschrift

De huidige Roothergroeve strekt zich uit onder de volgende percelen, kadastraal bekend als Margraten A1: 8 – 22 – 24 – 25 – 26 – 27 – 29 – 2138 – 2139 – 2432 – 3346 – 3347 – 4562 – 4920 – 4922 – 4924 – 5335 – 5336 en 5786.

De groeve kent drie niveaus (drie verschillende Kalkstenen: Meerssen, Nekum en Emael), één ingang aan de Rotherweg (aon 't Sjoor) en heeft een ganglengte van 2787 m met een gangoppervlak van 10.179 m². Het totale groeve-oppervlak bedraagt 25.909 m².

In de groeve bevindt zich een karstgang die in enkele pilaren doorloopt. De groeve is een wettelijk beschermd natuureservaat en cultuurmonument. Eigenaar is de heer P. Pakbier en de groeve wordt door de Stichting ir. D.C.van Schaik beheerd.

Gebruikte benamingen in de officiële stukken

Rotherkamp, Roothergroeve, Roothergroeve II (inclusief Schoorberg 1), Mergelgroeve 't Rooth, groeve 't Rooth, Roothergroef, Gemeindesteinbruches Margraten, Rothermergelgroeve, de blokberg van Lemmens

Blankevoort (1927): nr 32 (oude ingang), X=182.350 Y= 316.535

Bels (1952): nr 43 Roothergroeve, X=182.470 Y=316.785, nr 126 Schoorberg 1 (nieuwe ingang sinds eind 1946)

Rivon (1961): idem

Felder (2001): Schoorbergroeve 1, No 62A-433, A. van Wijngaarden: No 126. Nieuwe ingang van groeve 't Rooth 62A-434, A. van Wijngaarden No 43.

Bronnen

Archieven Provinciale Waterstaat, Rijksarchief Limburg, Archieven Staatstoezicht op de Mijnen, Archieven Gemeente Margraten, Collectie Van Schaik Stadsarchief Maastricht

Bekendam, R.F., 2011. *Inventarisatie van de pilaarstabiliteit van de Theunisgroeve oost*

Scheuldergroeve 1, Scharnderberggroeve, Apostelgroeve, Heiberggroeve, Gewandgroeve 1+2 en Roothergroeve. *GeoControl Rapport M0137*

Bless, M.J.M. Bless & W.M. Felder, 1989. *Delfstoffen in Limburg. Grondboor en Hamer 5-6*

Blankevoort, C., 1927. *Onderaardse en overdekte mergelgroeven in de provincie Limburg. Natuurhistorisch Maandblad 16: 83-84*

Bundesarchiv Freiburg *inv.nr. RH 32/2313*

Dorren, N., 2005. *De duivel groef een paradijs. Het verhaal van een Zuid-Limburgs dorpje aan de rand van de afgrond. Lemniscaat b.v., Rotterdam*

Dortangs, R., 2020. *Reactie op artikel Jan Stroom, etc. (vervolg). SOK-Info 193: 14-15*

Felder, W.M., 1979. *Stratigrafische plaats van de ondergrondse kalksteengroeven in het Boven- Krijt van Zuid-Limburg. 3 De groeven tussen Bemelen en Margraten. Natuurhistorisch Maandblad 68 (4): 69-71*

Felder, W.M. & P.W. Bosch, 2000. *Krijt van Zuid-Limburg. Geologie van Nederland 5. Nederlands Instituut voor Toegepaste Geowetenschappen TN), Delft/Utrecht*

Felder, P.J., 2001. *Delfstoffen in Cadier en Keer. Offset Service B.V., Valkenswaard*

Hageman, J., 2001. *140 jaar Roothergroeve in vogelvlucht. In: Vrees en Verlangen. Mergelgroeveproject Hogeschool Zuyd, ABKM*

Hageman, J., 2003. *De Roothergroeve. Steunpilaar 7: 7-21*

Hageman, J., 2020. *Jan Stroom, Herman en Jan Haesen, Pierre Olaerts: een overeenkomst.*

SOK-Info 191: 25-29

Hageman, J., 2023. *De Roothergroeve, een kort historisch overzicht. SOK-Info 211: 8-10*

◀ **AFBEELDING 41: De ingang met poort.**

Katholieke Illustratie, 27.05.1936: *Een nieuw bedrijf in Limburg*

Kruytzer, E.M., 1957. *De Mosasaurus van Bemelen. Natuurhistorisch Maandblad* 46: 125-128

Mosasaurus: artikelen in Maas- en Roerbode, Limburgs Dagblad, Gazet van Limburg, Elseviers Weekblad

Nillesen J.H.M., 2014. *Kalkbranderijen in Zuid-Limburg. Uitgave Nederlandse Geologische Vereniging, afdeling Limburg*

Ogg, H., 2016. *Groeve 'het Jekerdal'. SOK-Mededelingen* 65: 3-28

Silvertant, J., 1998. *Beschrijving van de groeven rondom Maastricht in het Duitse oorlogsplan. SOK-Mededelingen* 29: 26-39

Silvertant, J., 2004. *De Zuidlimburgse mergelgroeven in het Duitse oorlogsplan 1943-1944. Silvertant Erfgoedprojecten, Maastricht*

Sluismans, A., 2020. *Reactie op artikel Jan Stroom, etc. SOK-Info* 192: 19-20

Sluijters, H., 1998. *Smalspoor in bedrijf. Mergelgroeven in Zuid-Limburg: smalspoor en normaal spoor. Walburg Pers, Zutphen*

SOK-Info 94: Maes, J.: Zeldzame foto van de Pinweggroeve

SOK-Info 156: Van Ankersmit naar Sibelco Europe MineralsPlus

Stevenhagen, E., 1994. *Over de Dölkesbergen en de Roothergroeve. SOK-Mededelingen* 22: 36-41

Urlings, G., 2004. *'40-'45 Een klein dorp in een Grote Oorlog. Stichting Heemkunde Bemelen*

Wijngaarden, A. van, 1961. *Rapport over de ondergrondse mergelgroeven e.a. in Zuid-Limburg. Rapport R.I.V.O.N*

't Wiet Klief, 1992, jrg. 9: 1543-1545

't Wiet Klief, 1994, jrg. 11: 1890

COLOFON

SAMENSTELLING EN REDACTIE

Ton Breuls
Kevin Amendt
Joep Orbons

LAY-OUT & OPMAAK

Van de Manakker, grafische communicatie, Maastricht

DRUK

Grafigroep Zuid, Beek

REDACTIEADRES

Bovenstraat 28
3770 Kanne/Riemst
België
Tel.: (0032) - (0)12 45 40 59
E-mail: tbreuls@telenet.be

Er wordt naar gestreefd SOK Mededelingen minimaal 2x per jaar uit te geven.

Prijs van deze uitgave:

VOOR ABONNEES

€ 8,50 inclusief verzendkosten
door overmaking via bijgevoegde betalingsbrief
op rekeningnummer
IBAN NL71 INGB 0002 2055 89
BIC INGBNL2A
t.n.v. Natuurhistorisch Genootschap in Limburg
Kapellerpoort 1, 6041 HZ Roermond

LOSSE VERKOOP

€ 8,50 tegen contante betaling op het redactieadres.
De SOK Mededelingen zijn te bestellen door € 12,35 (inclusief verzendkosten) over te maken op ING-rekening BIC: INGBNL2A en IBAN: NL31INGB0000429851 ten name van het Publicatiebureau Natuurhistorisch Genootschap te Roermond (publicaties@nhgl.nl). Vermeld bij omschrijving de gewenste publicatie en daarnaast uw adres, postcode en woonplaats.

Copyright auteursrechten voorbehouden, overname slechts toegestaan na voorafgaande schriftelijke toestemming van de redactie.

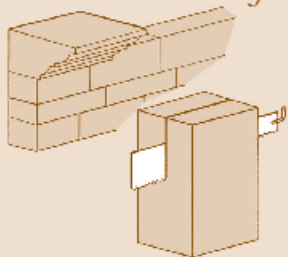
ISSN 1382-2608

Deze uitgave werd mede mogelijk gemaakt door een financiële bijdrage van de Provincie Limburg en de gemeente Riemst

*Mergelbouwsteen
Kleijnen*

*Bergstraat 31
6301 AB Sibbe
Valkenburg a.d. Geul
Telefoon 043-6014460
www.mergel.nl*